

İRFAN

No:20- İyul 2008- İctimai fikir jurnalı-3 AZN

HALAL QAZANC HƏSSASIYYATI

İRFAN
ictimai fikir jurnalı
Dövlət Reestr No: 1763

Direktor:
Salih Zeki MERİÇ

Təsisçi və redaktor:
Dr. Abbas QURBANOV

Məsul katib:
Nurlan MƏMMƏDZADƏ

Redaksiya heyəti:
Akademik Vasim MƏMMƏDƏLİYEV

Prof.Dr. Şahin XƏLİLİ

Dr.Siracəddin HACI

Dr.Alpay MƏMMƏDOV

Eldəniz SALMANOV

Ramiz MƏMMƏDOV

Nurlan MƏMMƏDZADƏ

Səadət MÜRŞÜDOVA

Hacı Arif HEYDƏROĞLU

Rövşən QƏNİYEV

Akif HÜSEYNOV

Fuad QULİYEV

Abunə və reklam işləri:

Musa İBRAHİMOV

Tel: 0503254989

Kompyuter dizaynı:

İrfan Qrafik

Copyright 2008 © All Rights Reserved
Created and supported by "irfan"

Foto:
«İRFAN»

Ünvan:

Bakı şəhəri,
Cəfərov Qardaşları küç. 16
Tel: (+994 12) 492 32 23,
493 02 93

Abunə təmsilçiləri:

Bakı - Musa İbrahimov - 0503254989
Quba - İlkin Qaibov - 0503638145
Ağdaş - Şahin Rehimov - 050 3887068
İsmayılli - Vasil Teymurov-0504653601

Zaqatala - Mayıs Abbasov -0557476297
Əliabad - Kamran Məmmədov-0503806922

Şamaxı - Akif Hüseyinli-0506205928

Şəki - Vüqar Məmmədov-0556237232

Qəbələ-Saleh Şirinov-0503827823

Əlibayramlı-Vüqar Nağıdölyev-0707228202

Qala qəs.-Xəqani Fərhadov-0503793361

İllik abuna qiyməti:

Ölkədaxili 25 manat

Xarici ölkələr üçün 35 USD

www.irfandergisi.com

E-mail

irfan@irfandergisi.com

irfandergisi@yahoo.com

Jurnalın materiallarından istifadə edərkən
istinad zəruridir. Müəllifin mövqeyi ilə
redaksiyanın mövqeyi üst-üstə düşməyə bilər.

“İRFAN”DAN

Sahib olduğumuz nemətlərin qiymətini ancaq onları itirdikdən sonra anlayırıq.

İnsan təbiəti bu palçığa batmayınca gözəl şeylərin fərqində olmur. Həm bədənimizdə, həm də yaşadığımız dünyada xoşbəxt və hüzurlu yaşamaq üçün sahib olduğumuz saysız nemətlərin qədrini onları itirmədən bilməliyik.

İnsan psixologiyasını hər kəsdən yaxşı bilən həzret Peygəmbərimizin bu hədisi-şərifli bir neməti itirmədən əvvəl onun əhəmiyyətini bilməyimizin zərurətini nə gözəl ifadə edir:

Beş şey gəlmədən beş şeyin qiymətini bilin: Yaşlılıq gəlmədən gañcliyin, fağıqlıq gəlmədən zənginliyin, xəstəlik gəlmədən sağlamlığın, məşguliyət gəlmədən boş vaxtn, ölüm gəlmədən həyatın.

Yaşadığımız dünya hər keçən gün bir az daha pozulur. Bizə miras qalan dünyani eyni şəkildə gələcək nəsillərə ötürə bilməyimiz sual altındadır. Təəssüf ki, bu gün hər sahədə sürətli bir pozulma müşahidə olunur.

Bütün bu mənfiliklər içərisində sadə və pak qala bilməyə çağırın səsi duymaq, o səsə qulaq asmaq və o istiqamətdə addım atmaq normal bir hadisə olmalıdır. Hələ hazırda bu istiqamətdə olan insanların sayı get-gedə azalır sanki.

Bəli, qiymətli oxucu!

İrfan jurnalımızın 20-ci sayı yene əlinizdədir. Bu sayımızda cəmiyyət baxımından böyük əhəmiyyəti olan bir mövzuya toxunduq: ticarətimiz və halal qazanc həssasiyyətimiz. **“Ruzinin onda doqquzu ticarətdədir”** hədisi-şərifindən də başa düşüldüyü kimi ticarət ruzi qazanmaqdə ən doğru və düzgün yoldur. Ancaq gəl gör ki, ticarətlə məşgül olarkən kim nə qədər əxlaqi davranışır, kim nə qədər haqq-a-hüquqa riayət edir. Əsl məsələ də məhz buradadır.

Bazardaki satıcı özünü aldatmaqdan, yalandan nə qədər uzaq tuta bilir? Satdığı məhsulların keyfiyyətinə, ya da üzərinə qoyduğu qazancın miqdarına neçə satıcı diqqət göstərir?

Satıcı müştərisini Allahın ona yolladığı bir nemət kimi, yoxsa didiləcək toyuq olaraqmı görür?

Bütün bunlar bir cəmiyyətdə olan xəstəliklərdən bəziləridir.

İslamın bizə tövsiyə etdiyi ticarət üslubu nədir, Peygəmbərimizin ticarətdə ən çox diqqət etdiyi xüsuslar nələrdir?

Jurnalımızın bu sayında sizin üçün bu mövzuda müxtəlif fikirləri bir yerə yığmağa çalışdıq. Ümid edirik ki, faydalı olacaqdır.

Bu sayımızda **Salih Zeki Meriç** yaşadığımız dünyada halal razi həssasiyyətini qorunamızın zərurətindən bəhs etdi. **Dr. İbrahim Baz** ən böyük ticarətin nə olduğunu bizlərlə paylaşıdı. **Filoloq Məmməd Məmmədzadə** Azərbaycan ədəbiyyat tarixində öz imzasını atmış, tanınmış sima Əlibəy Hüseynzadədən yazdı. **Osman Nuri Topbaş bəyin** Can və Mal adlı yazısı isə sizlərdə xüsusi təəssürat buraxacaqdır. **Lokman Helvacı** Hədislərdə zikr silsili yazısı ilə yenə sizlərlə bərabərdir. Türkiyənin tanınmış şairi **Yavuz Bülent Bakilerlə** və Azərbaycanın tədqiqatçı-alimi **Prof. Dr. Şahin Xəlilli** ilə reportajımız oldu.

Bu sayımızda **Dr. Rafiz Manafovun, Elşən Rzayevin, Rüfət Şirinovun, Hacı Arif Ceylanın, Ağatahir Cəbirlinin** və digərlərinin yazılarını sevə-sevə oxuyacağınızdan əminik.

Sizi tatil günlərində İrfanla baş-başa buraxırıq.

İÇİNDƏKİLƏR

PUL DEDİYİN ƏL ÇİRKİDİR <i>Elsən RZAYEV</i>	6
ƏN BÖYÜK TİCARƏT <i>Dr. İbrahim BAZ</i>	8
ZƏNGİNLİK ƏDƏBİ <i>Eldəniz SALMANOV</i>	10
KİM ÜÇÜN ? - NƏ ÜÇÜN ?.. <i>Dr.Rafiz MANAFOV</i>	12
HİKMƏT LÖVHƏLƏRİ <i>Sedat DEMİR</i>	14
SON MƏKTUB <i>Hacı Arif CEYLAN</i>	20
HƏDİSLƏRDƏ ZİKR-3 <i>Lokman HELVACI</i>	22
SƏNƏ EHTİYACIMIZ VAR <i>Rüfat ŞİRİNÖV</i>	30
MƏRYƏMİN GÜNDƏLİYİ <i>Məryəm ŞAHİN</i>	32
TİCARƏT VƏ BİZ <i>Dr. Abbas QURBANOV</i>	38
İBRƏT İSTƏYƏN VARMI ? <i>Kamran MƏMMƏDOV</i>	40
ŞÜKÜR SƏNƏ İLAHİ, MƏNİ İNSAN YARATDIN <i>Natiq ƏHMƏDOV</i>	41
QAFQAZ DAGLARI ONLARIN SƏSİ İLƏ LƏRZƏYƏ GƏLDİ.....	42
ÇİNGİZ AYTMATOV <i>ARIF HƏŞİMOV</i>	44
ORDA BİR ƏNDƏLÜS VAR <i>Nurlan MƏMMƏDZADƏ</i>	46
SÖYÜŞ-TƏHQİR DƏB DÜŞÜB <i>Ağatahir CƏBİRLİ</i>	48
QIRMIZI QARANLIQLAR İÇƏRİSİNDƏ YAŞIL İŞİQLAR <i>Məmməd MƏMMƏDZADƏ</i>	52
XƏBƏRLƏR.....	55

İÇİNDƏKİLƏR

Ruzi dərdi çəkərkən
halal qazanc həssasiyyətini
qorumaq

Salih Zeki MERİÇ

4

Müasir Türk dünyasının tanınmış şairi, elm xadimi,
Qarabağ aşiqi
Yavuz Bülent Bakiler

“Bir gelen olsayıdı Karabağ'ımdan
Gider ayaklarına gözlerimi sürerdim.”

34

CAN VƏ MAL

Osman Nuri TOPBAŞ

24

TANINMIŞ TƏDQİQATÇI ALİM
ŞAHİN XƏLİLLİ:

“Şərqiin Qərbədə ədəbi, mənəvi-
ruhani görüntülərinin unudulmaz izi
və tarixi vardır...”

16

İPƏK YOLU NƏŞRİYYATI
mükafatla təltif olundu

50

Ruzi dərdi çəkərkən halal qazanc həssasiyyətini qorumaq

Fateh Sultan Mehmedə aid olduğu söylənilən bu hadisə bir millətin “millət” ola bilmə yolunda atdığı addımlar baxımından nə qədər mənalıdır. Fateh İstanbulun fəthini düşünərkən xalqının mənəvi vəziyyətini, onların fəthə hazır olub-olmadıqlarını yoxlamaq məqsədilə qiyafət dəyişdirərək xalqın arasına qarışır və dükən-bazar, küçə-küçə gəzməyə başlayır. Girdiyi ilk dükəndən ehtiyacı olan bir neçə şey alır. Alış-veriş bir az çox olunca özündən başqasını da düşünən satıcı müştəriyə belə deyir:

- Əfəndim, yan tərəfdəki qonşum hələ siftə etmədi. Xahiş edirəm, digər alacaqlarınızı da onun dükənidən alın.

Fateh bu davranış qarşısında təəccübənir, nə deyəcəyini bilmir və yan tərəfdəki dükana girir. Oradan da bəzi şeylər alır. Bir az sonra bu satıcıdan da eyni xəbərdarlığı eşidən Fateh göz yaşlarını saxlaya bilmir və: “bu xalqla mən təkcə İstanbullu deyil, bütün dünyani fəth edərəm.” -deyir.

Ticarətin ən əxlaqi və ən gözəl şəkildə olması üçün ilk növbədə yuxarıda bəhs edilən hadisədəki kimi bir düşüncəyə sahib olmaq lazımdır. Ticarətdə əxlaq sahibi olmaq əvvəlcə ticarətlə birbaşa əlaqəli olan insanlara addır.

Həzrət Peyğəmbər (s.ə.s): ***“Ruzinin onda doqquzu ticarətdədir.”*** (Münavi, Feyzul-Qadir, 3/244) buyuraraq insanları ticarətə sövq etmişdir. Ancaq ticarətlə məşğul olarkən diqqət ediləcək bəzi xüsuslar var.

Bu gün xüsusilə müştərilərin ən çox şikayət etdikləri mövzu satıcıların onları aldatmasıdır. Ya əskik ölçü, ya da keyfiyyətsiz malların təzə adı ilə satılmasıdır. Bir insanın on qəpik artıq qazanc əldə etdim deyərək həm dünya həyatını, həm də axırət həyatını məhv etməsi nə böyük axmaqlıqdır.

Əbu Hüreyrənin rəvayət etdiyi bir hədisi-şərif belədir:

Rəsulullah (s.ə.s) bazarda əlini bir bugda çuvalının içində saldı və çıxartdı. Barmaqları islandı. Satıcıya baxaraq: “Ey satıcı, bu nədir?” dedi. Satıcı: “Ey Allahın Rəsulu, yağış isladıb” dedi. Peyğəmbərimiz: ***“Buğdanın yaş olan qismini hər kəsin görəcəyi şəkildə üstə çıxarmaq olmazdım? Bizi aldadan bizdən deyil!”***

buyurdu. (İbn Mace, Ticaret 36) Bu mövzuda diğər bir hədisi-şerif də belədir: Bir nəfər, Rəsulullah (s.ə.s)-in yanına gələrək alış-verişdə aldadıldığını söylədi. Peyğəmbərimiz ona: “*Alış-veriş etdiyin adama aldatmaq olmaz de*” buyurdu. (Buxari, Büyü 48)

“Vay halına çəkida və ölçüdə aldadanların! O kəslər ki, özlərini insanlardan (bir şey) aldıqları zaman onu tam ölçüb alar, Onlar üçün ölcədükdə və ya çəkdikdə isə (onu) əskildərlər. Məgər onlar (öləndən sonra) diriləcəklərini düşünmürlərmi? Özü də dəhşətli bir gündə?! O gün bütün insanlar (haqq-hesab üçün) aləmlərin Rəbbinin (Allahın) hüzurunda duracaqlar!” (əl-Mütəffifin 1-6)

Həzrət Peyğəmbər (s.ə.s) Mədinəyə gəldiyində Mədinəlilərə yuxarıdakı ayələri oxudu və belə buyurdu:

- Beş şeyə qarşılıq olaraq beş şey var:
- a) Bir toplum əhdini pozarsa, Allah onlara düşmənlərini urcah edər.
  - b) Allahın endirdiyi şeylərlə hökm etməzlərsə, aralarında fağırlıq yayırlar.
  - c) Fahişəlik kütłəviləşdiyi zaman, ölüm də kütłəviləşər.
  - d) Çəkini və ölçünü əskik edərlərsə, quraqlıq və qıtlığa düşərlər.
  - e) Zəkat verməzlərsə, yağışları kəsilər.

(Bursəvi, Ruhul-Bəyan Təfsiri 9/536)

Həzrət Peyğəmbər (s.ə.s) satıcılarla bu tövsiyələri etmişdir: “*Çək, və bir az ağır çək. Verəcəyiniz şeyi ölçəcəyiniz zaman çəkisini artıq edin.*” (Tirmizi, Büyü 64)

İslam alış-veriş mövzusunda o qədər həssas davranışmışdır ki, alver əsnasında satıcının and içməsini, malını tərifləməsini, müsterini təsir altına salacaq ifadələr işlətməsini belə qadağan etmişdir:

“Ey tacirlər! Şübhəsiz ki, alış-verişdə əksəriyyətlə (yalandan) and içmələr və boş sözlər olur. Buna görə siz alış-verişinizə sədəqə qarışdırın.” (Əbu Davud, Büyü 1)

Malın dəyərini süni şəkildə qaldırmaq kimi müdaxilələr də qadağan edilmişdir. Əbu Hüreyrə (r.a) deyir ki: “Rəsulullah (s.ə.s)

şəhərlinin kəndli adına alış-veriş etməsini, alıcı olmadığı halda özünü alıcı kimi göstərib yüksək qiymət verərək malın dəyərini artırması, iki nəfərin başlatdığı alver bitmədən digər bir şəxsin eyni mali almaq istəməsini, bir qız bir kimsə tərəfindən istənmişkən, başqasının ona elçi getməsini, bir qadının bacısının qabındakını almaq üçün bacısının ərinə onu boşamasını tələb etməsini qadağan etdi.” (Müslim, Nikah 38-39)

Bəzi malları bazarдан yiğisidirəraq süni qıtlıqlar yaratmaq, öz malını bahalaşdırmaq və ya kiçik sahibkarları sıradan çıxarmaq üçün bazara dəyərindən ucuz mal gətirərək başqlarını ziyana salmaq doğru deyil.

Həzrət Ömrə (r.a) belə demişdir: “Bizim bazarlarımızda ticarət elmini bilənlərdən başqa heç kimsə ticarətlə məşğul olmasın. Çünkü ticarət elmini, onun halalını, haramını və digər hökmlərini bilmədən ticarətlə məşğul olan şəxs mütləq faiz yeyər.”

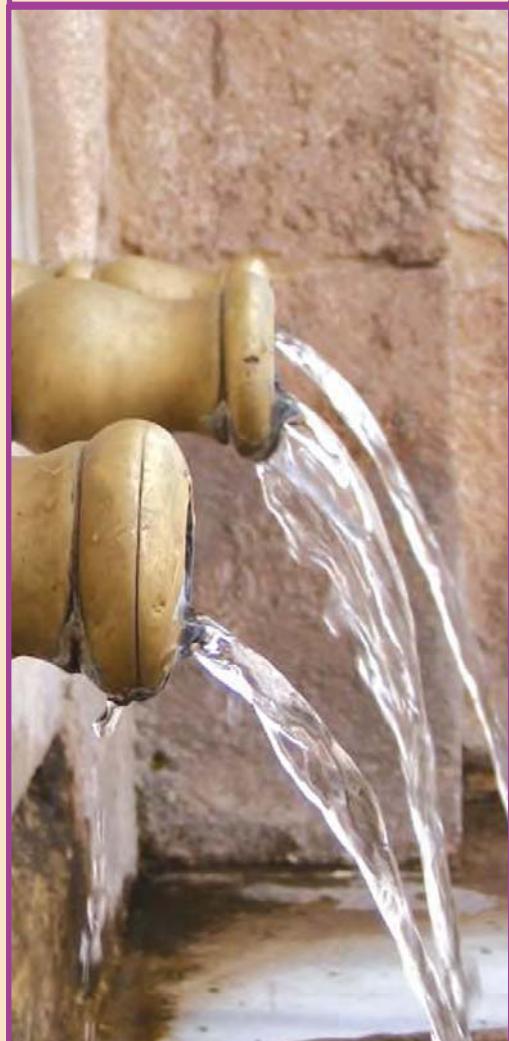
“İnsanlar üzərinə elə bir zaman gələcək ki, günaha düşmədən məişəti təmin etməyə gücləri çatmayacaq. Hətta insanlar məişətlərini təmin etmək üçün yalan söyləyər və and içərlər. Məhz o vaxt gəldiyində qaçmağa davam edin!” Səhabələr dedilər ki: “Ya Rəsulallah, hara qaçaq?” Peyğəmbərimiz buyurdu ki: “*Allaha, Onun Kitabına və Onun Peyğəmbərinin sünnaśinə qaćın.*” (Kenzül-Ummal 1/98)

Pis insanların, cahillərin çoxaldığı zaman halal yollardan ruzi qazanmaq həqiqətən çox çətinləşir. Əsas o zaman bu çətinliklərə qalib gəlmək üçün Allaha yalvarmaq, dua etmək, Allahın Kitabını mükəmməl şəkildə öyrənib onunla əməl etmək və həzrət Peyğəmbərin sünnaśinə sarılmaq vacibdir. Əks halda haramların və böyük günahların girdabında boğulmaq labbüddür.

Ruzimizi qazanaq deyərkən, qazancımız mövzusunda həssasiyyətdən uzaq qalmaq həm özümüzü, həm ailəmizi və cəmiyyətimizi, həm də gələcəyimizi məhv etmək deməkdir. Müsəlman, ister ticarəci olsun, ister olmasın ilk növbədə qənaətkar və daim şükür halında olmalıdır.

Pul dediyin əl çirkidir

Pul insanın xitmətçisidir, vasitədir. Pul əl çirkidir. İslam dini mal-dövlətə deyil, onun pis yerlərdə istifadə edilməsinə qarşı çıxmışdır. Müsəlman olan şəxsin çirkli pulları əlaqəsi olmaz, onun qazancı təmizdir. Çünkü cənnət təmizlərin yeridir.

Yaşamaq və gündəlik həyatı ehtiyaclarımızı qarşılıqlaşdırmaq üçün pul çox əhəmiyyətli bir vasitədir. Bir çox işlərimizi həll etmək üçün maddi varlığa ehtiyac vardır. Bəzi ibadətlərin yerinə yetirilməsində zəngin olmaq şərtidir. Məsələn zəkat verə bilmək, həccə gedə bilmək, qurban kəsə bilmək, fağırları sevindirmək, özümüzün və ailə üzvlərimizin bəzi ehtiyaclarını həll etmək üçün çalışmaq əmr edilmişdir.

Bütün bunlarla bərabər insan “pulgir” olma-malıdır. Pul hər şey demək deyildir, sadəcə yaşamaq üçün vasitədir. Lazım gəldiyi zaman xərclənir.

Puldan daha əhəmiyyətli şeylər vardır. Ancaq onları almaq üçün də pul lazımdır.

Həzrət Əli nə gözəl söyləmişdir: “*Ey pul, doğrusu sən elə pis bir şeysən ki, insanın əlindən çıxmadiqca heç bir faydan toxunmur.*”

Elə isə, onu necə istifadə etməyi bilmək lazımdır. Baconun dediyi kimi “*pul yaxşı bir xidmətçi, pis bir əfəndidir.*”

Ölən bir zəngin haqda bunları söyləmişlər: “*Toplamanı sevərdi, çıxmanı heç sevməzdı. Vurmanı çox gözəl bilirdi, bölmə ilə heç məşğul olmazdı. O öldükdən sonra övladları bölmə işini gördülər.*”

Qızılı ölçmək üçün insanların bir məhək daşları vardır, insanları ölçmək üçün də məhək daşı qızıldır.

Həzrət Mövlana nə gözəl demişdir:

“Pulun yeri ürək deyil, pul kisəsidir.”

Dahilərdən biri də öz sözləri ilə pulun insanlara etdiyi pislikləri belə açıqlayır:

“Mənə puldan bəhs etməyin. Çünkü mirasına sahib olmaq üçün rüşvətlə atalarına dəlilik kağızı alan övladlar görmüşəm.”

Təəssüf ki, insanların düzəldiyi saxta pullar qədər, pulların da adam etdiyi saxta insanlar var. Sərvətin batırduğu insanların sayı xilas etdiyi insanların sayından çoxdur.

“Pul hər şeyi həll edir” deyən insan, pul üçün hər şey edər.

Həzrət Peyğəmbər (s.ə.s) belə buyurmuşdur:

“Saleh insan üçün xeyirli mal nə gözəldir.”

Qurani-Kərimdə də belə buyurulur:

“İnsan mal sevgisinə son dərəcə hərisdir.” (əl-Adiyat, 8)

“Mal-dövlət, oğul-uşaq (oğullar) bu dünyanın bər-bəzəyidir.” (əl-Kəhf, 46)

Malın xeyir və şər olması, istifadə edilməsinə və xərclənməsinə görədir. Yaxşı yerdə, faydalı şəkildə istifadə edildikdə xeyir olur, xeyir gətirir. Əksinə şər işlərində, pislik və zülm üçün istifadə edilirsə şər olur, ziyan gətirir.

Pul insanın xitmətçisidir, vasitədir. Pul əl çirkidir.

İslam dini mal-dövlətə deyil, onun pis yerlərdə istifadə edilməsinə qarşı çıxmışdır. Müsəlman olan şəxsin çirkli pullarla əlaqəsi olmaz, onun qazancı təmizdir. Çünkü cənnət təmizlərin yeridir.

Qərbin və batılın pul anlayışını Mark Tven belə xülasə edir:

“İnsan həyatının məqsədi nədir?

Zəngin olmaq.

Necə?

Əgər bacarırsa şərəfsizliklə, məcbur olarsa namuslu yol ilə.

Tanrı pulsuzdur. Qızıl, pul, səhmlər, ata, oğul və müqəddəs ruh.”

Müsəlmanın düşüncəsi isə belədir:

Əlin qazanca, dilin zikirdə, könlün dost (Allah)da olsun...

Unutmayaq ki, pul sahibinin nəfsinə xidmət edərsə fəlakət olar, ruhuna xidmət edərsə səadət və rəhmət.

Ən böyük ticarət

Sanma ey hacə ki səndən simu zər istərlər

Yovmə lə yənfəuda qəlb-i-səlim istərlər

Möminin əxlaqi yönələ kamala çatması nəfsini dinə ram, dini nəfsinə vicdan qılmasına müüm-kündür. Vücud və vicdan eyni kökdən gelir. Ancaq vücudu olan deyil, vücudunun hikmətinə varanlar əqli-vicdan olanlardır. Vücudunun, yəni varlığının hikmətini və qayəsini bilməyənlər isə vicdanın lügət isminə ram olurlar.

Halbuki vicdan imandır. İnsanın özünə qarşı etdiyi ən böyük vicdansızlıq imansızlıqdır.

Vicdan sevmək və verməkdir.

Vicdan varlıq qüruruna çatmaqdır.

Vicdan əmmarə nəfsi yerə sərməkdir.

Vicdan fitrətdə var olan gözəllikləri yaşamaq, əxlaqlı olmaqdır.

Vicdan qal deyil, haldır. Bilinən deyil, yaşanandır. Atəşin rəsminə baxanla, yanın arasındakı fərqlə vicdanlı ilə vicdansız arasındaki fərq eynidir.

Vicdan ədalətlə hökm edər. Ədalət isə hər şeyi yerinə qoymaq və layiqince qiymət verməkdir. Bəndənin Rəbbinin qədrini bilməməsi bu mənada həm ədalətsizlik, həm də vicdansızlıqdır.

Vicdanı olmayan mənfəətpərəstdir. Ancaq özünü düşünür. Mənfəətpərəst olanlar daima yaşamaq, daha çox yaşamaq istərlər. Vicdan və əxlaq sahibləri isə yaşatmaq istərlər. Məhz möminin də ən böyük qazancı buradadır.

Bu dünya bir ticarətxanadır. Ticarətdən məqsəd isə qazanmaq və kar etməkdir. Heç kim ticarətlə itirmək üçün məşğul olmaz. Müflis tacir malını itirdiyi kimi özünü də itirə bilər.

Dünya ticarətxanasında gerçəkləşdirilən ticarətdə iki cür kar vardır. Biri: ancaq bu dünyada qalır. Bu, yaşamaq üçün

Məişət üçün lazımlı olan ticarət ruhun atı olan bədənin doyması, sağlam və sağlıqlı olması üçündür. Bədən sağlam olmalıdır ki, ruh qulluq vəzifəsini daha yaxşı yerinə yetirə bilsin. Burada ən mühüm xüsus halal qazancdır. Halal olmayan qazancı yemək aşına ağrı qatmaqdır. Hansı ağıllı bilərək zəhər yeyər? Bunun üçün insanın ağrı yerində olmamalıdır.

zəruridir. İkincisi isə: bu dünyada fayda verdiyi kimi əbədi aləmdə də fayda verir.

Məişət üçün lazım olan ticarət ruhun atı olan bədənin doyması, sağlam və sağlıqlı olması üçündür. Bədən sağlam olmalıdır ki, ruh qulluq vəzifəsini daha yaxşı yerinə yetirə bilsin. Burada ən mühüm xüsus halal qazancdır. Halal olmayan qazancı yemək aşına ağı qatmaqdır. Hansı ağıllı bilərək zəhər yeyər? Bunun üçün insanın ağı yerində olmamalıdır. Bilmədən qazanca qarışan zəhərlər varsa, bunların təmizlənməsi üçün zəkat və bol-bol sədəqə vermək lazımdır.

İkinci qazanc isə bu dünyada fayda verdiyi kimi, əsas bəqa yurdu olan və min bir ləzzətin dadılacağı axırətdə fayda verir. Elə isə nədir bu ticarət? Bu ticarət qəlb qazanmaq və qəlb qurtarmaqdır. Qəlb mədəniyyəti qurmaqdır. Qəlb bir həyat yaşamaqdır. Görün əhkəmul-hakimin olan Mövla nə buyurur:

“O gün ki, nə mal-dövlət, nə də övlad bir fayda verər! Ancaq sağlam (təmiz, daxilində şəkk-şübhəyə, küfrə, şirkə və nifaqa yer olmayan) bir qəlblə Allahın hüzuruna gələn kimsədən (mömin-lərdən) başqa!” (əs-Şüəra, 88-89)

Demək ki, dünya ticarətxanasında Allahın bizdən istədiyi qazanc səlim bir qəlbdir. Qəlbisəlim əbədiyyət yurdunun yeganə gerçək axçasıdır. Cənnətin qapısıdır. Cəhənnəmdən xilasın və cənnətə yönəlməyin yolu da yenə Mövla belə açıqlayır:

“Ey iman gətirənlər! Sizə elə bir ticarət (qazanc yolu) göstərim-mi ki, o sizi sıddətli əzabdan xilas etsin? (O qazanc yolu budur:) Allaha və Onun Peyğəmbərinə iman gətirəsiniz. Allah yolunda malınız və canınızla vuruşasınız (cihad edəsiniz). Bilsəniz, bu sizin üçün nə qədər xeyirlidir!” (əs-Saf, 10-12)

Bəs bu dünyanın müflis tacirinin kim olduğunu bilirsinizmi? Görün Allah Rəsulu necə açıqlayır. Rəsulullah (s.ə.s) belə buyurdu:

“Bilirsiniz mi müflis kimdir?” Məclisdəkilər: “Bizə görə müflis pulu və malı olmayan kəsdir” –dedilər. Rəsulullah: “Şübhəsiz ki, ümmətimin müflisi qiyamət günü namaz, oruc və zəkat savabıyla gəldiyi halda buna söyüdüyü, buna iftira etdiyi, bunun malını yediyi, bunun qanını tökdüyü, bunu döydüyü üçün yaxşılıqlarının savabı ona-buna verilən və üzərindəki qul haqları bitmədən savablari bitdiyi üçün də haq sahiblərinin günahları ilə yüklenib cəhənnəmə atılan kimsədir.” buyurdu. (Müslim (45) Birr, 59)

Demək ki, dünyada cənnəti qazanmayan hər bir tacir əslində ən böyük müflis, cənnəti qazandıran ticarət isə ən böyük ticarətdir. Mövzuya qəlbin gözü ilə baxıb nöqtəni qoyaq:

Şəriətdə sənin malın sənin, mənim malım mənimdir. Təriqətdə sənin malın sənidir, al mənim malım da sənin olsun. Həqiqətdə isə nə sənin malın var, nə mənim. Bütün mülk Allahındır.

*Mal sahibi, mülk sahibi
Hani bunun ilk sahibi?
Mal da yalan, mülk də yalan
Var bir az da sən oyalan.*

Vicdan sevmək
və verməkdir.
Vicdan varlıq
qüruruna çat-
maqdır. Vicdan
əmmarə nəfsi
yerə sərməkdir.
Vicdan fitrətdə
var olan
gözəllikləri yaşa-
maq, əxlaqlı ol-
maqdır. Vicdan
qal deyil, haldır.
Bilinən deyil, ya-
şanandır. Atəşin
rəsminə baxanla,
yanan arasındaki
fərqlə vicdanlı ilə
vicdansız
arasındaki fərq
eynidir.

ZƏNGİNLİK ƏDƏBİ

“Sizə verdiyimiz ruzilərin təmizindən (halalından) yeyin, lakin bunda həddi aşmayıñ (israfçılıq, xəsislik və nankorluq etməyin, ehtiyacı olana şəri qayda üzrə kömək göstərin), yoxsa qəzəbimə düçar olarsınız. Qəzəbimə düçar olan isə mütləq uçuruma düşüb bədbəxt (cəhənnəmlik) olar.” (*Taha*, 81)

Zənginlik Rəbbimizin nemətidir. Ancaq ədəb və ölçüsü bilinməzsə nemətlər əziyyət olar. Amr bin As (r.a) nəql edir ki, Rəsulullah (s.ə.s) belə buyurdu: “Saleh adam (yaxşı və kamil mömin) üçün xeyirli mal nə gözəldir.”

Hədisin varid olma səbəbi belədir:

Amr bin As (r.a) nəql edir:

Peyğəmbər (s.ə.s) mənə xəbər göndərib döyüş paltarımı geyinərək və silahımı götürərək yanına gəlməmi əmr etdi. Mən də əmr edildiyi şəkildə hazırlanıv və getdim. Rəsulullah dəstəməz alındı. Mənə baxdı, sonra gözlərini yerə endirdi və belə buyurdu:

“Ey Amr! Mən səni döyüşə əsgər olaraq göndərmək istəyirəm. Beləcə Allah sənə qənimət ehsan edər. Mən də sənə çoxlu xeyirli mal verərəm.”

Mən dedim ki:

“Mən mala rəğbət edərək müsəlman olmadım. Mən ancaq Rəsulullah ilə bərabər olmaq üçün İslami seçərək müsəlman oldum.”

Həzrət Peyğəmbər (s.ə.s):

“Ey Amr! Saleh (yaxşı və kamil mömin) üçün xeyirli mal nə gözəldir.” buyurdu.

Saleh şəxs *“İmanında, əməllərində, əxlaqında, söz, fel və davranışlarında dosdoğru olan, xeyir işləyən, Allahın əmr və yasaqlarına riayət edən mömin”* deməkdir.

Saleh mal yaxşı, gözel, əlverişli, faydalı və xeyirli, halal yollardan qazanılan mal deməkdir.

Qurani-Kərimdə “mal” “xeyir” olaraq adlandırılmışdır: *“Sizin hər birinizi ölüm haqlayan zaman əgər bir xeyir (mal) buraxacaqsızsa...”* (*al-Bəqəra*, 180) ayəsində bildirilən xeyir, mal mənasındadır.

“Həqiqətən, insan xeyir (var-dövlət) sevgisinə çox hərisdir!” (*al-Adiyat*, 8)

“Mal-dövlət, oğul-uşaq (oğullar) bu dünyanın bər-bəzəyidir.” (*al-Kəhf*, 46)

Malın xeyir və ya şər olması istifadə edilməsinə və xərclənməsinə bağlıdır.

Zəngin müsəlman saleh insan olmalıdır. Belə olduqda mal da saleh olar. Zəngin müsəlman təvazökar olmalıdır, əsla həddi aşmamalı və heç kimə yuxarıdan aşağı baxmamalıdır. Zəngin müsəlman hesab vermək şüurunda olmalı, hesabını verə bilmədiyi işlərə girişməməlidir. Xəsis olmamalı, verdiyini başa vurmamalıdır. Comərd olmalı, lakin israf etməməlidir.

İslam alımları sərvətin faydalı və zərərli istifadəsinə diqqəti yönəldərək belə demişlər: Bir şəxs malın faydalarını və zərərlərini bilməlidir ki, şərindən qorunsun və xeyrini görə bilsin. Malın faydaları vardır. Biri dünyəvidir ki, bunu hər kəs bilir, digəri isə dini nöqtəyi-nəzərdən faydadır ki, bu da üç növdür:

1. İnsanın özünə xəclədiyidir. Bu da həcc, cihad və s. kimi ibadətlərlə olur. Bunlar Allaha yاخınlaşmanın mühüm əsaslarındandır. Və ya yemə, içmə, geyim, məskən, həyat yoldaşı və digər zəruri ehtiyaclarla xərclədiyi ibadətə yardım edən xüsuslardır. Bunlar da öz-özlüyündə ibadətdir.

2. İnsanın digər insanlara sərf etdikləridir. O da dörd növdür:

a) Sədəqədir. Bunun savabı bəlliidir.

b) Mürüvvət. Ziyafət, hədiyyə və yardım etmək kimi. Bu, dini faydalardandır. Beləcə insan dost və yoldaş qazanır. Comərdlik, mürüvvət sifətlərində savab var.

c) Mal verərək namusunu qoruyur. Beləcə namusu və şərəfi ayaqlar altında qalmaqdan qurtulur. Şairin həcvini, yaxud ağılsız səfəhərin boş-boş sözlerinin qarşısını almaq, dillərinin kəsmək kimi. Bunun faydası din və axırət üçün də

2. Mali pis yerlərə sərf etməkdən, zülm vəsiti etməkdən həzər edilməlidir. Çünkü mal bəzən sahibini azdırır. Allah təala İsrail oğullarına xitabən belə buyurur:

“Sizə verdiyimiz ruzilərin təmizindən (halalından) yeyin, lakin bunda həddi aşmayıñ (israfçılıq, xəsislik və nankorluq etməyin, ehtiyacı olana şəri qayda üzrə kömək göstərin), yoxsa qəzəbimə düçər olarsınız. Qəzəbimə düçər olan isə mütləq uçuruma düşüb bədbəxt (cəhənnəmlik) olar.” (Taha, 81)

3. Qarun qissəsini yadda saxlamaq lazımdır. Allah təala ona çox mal vermişdi. Bu mal onun azığınlaşmasına səbəb olmuşdur. Hətta daha irəli gedərək sahib olduğu mali öz məharəti sayəsində qazandığını iddia etmişdi. Azığlığının nəticəsinə Quranın xəbər verdiyi kimi:

“Nəhayat biz onu da, sarayını da yerin dibinə batırdıq.” (el-Qəsəs, 81)

4. İslam var-dövlətə deyil, onun pis yerlərə sərf edilməsinə və zənginliyə güvənərək haqdan üz çevirənlərə qarşı çıxmışdır. Rəsulullah (s.ə.s) belə buyurmuşdur:

“Allahdan qorxan (təqva sahibi) kimsə üçün zənginlikdə qəbahət yoxdur.”

Malın xeyir və ya şər olması istifadə edilməsinə və xərclənməsinə bağlıdır. İslam alımları sərvətin faydalı və zərərli istifadəsinə diqqəti yönəldərək belə demişlər: Bir şəxs malın faydalarını və zərərlərini bilməlidir ki, şərindən qorunsun və xeyrini görə bilsin.

olur.

d) İstixdam (başqalarını çalışdırmaq). İnsan bütün işlərini özü görmək istəyərsə bütün vaxtını sərf etsə də buna nail ola bilməz. Vaxtı boşa gedər. Bütün bunlar üçün insana mal lazımdır.

3. Xalq üçün olan xeyir və yaxşılıqlardır. Hər cür xeyirxah işləri görmək, “sədəqəyi-cariyə” (bitməz-tükənməz sədəqə) kimi.

Zənginliklə əlaqəli ədəb və vəzifələrimiz:

1. Qəti olaraq bilinməli və yadda saxlanmalıdır ki, əlimizdə olan mal Allahındır.

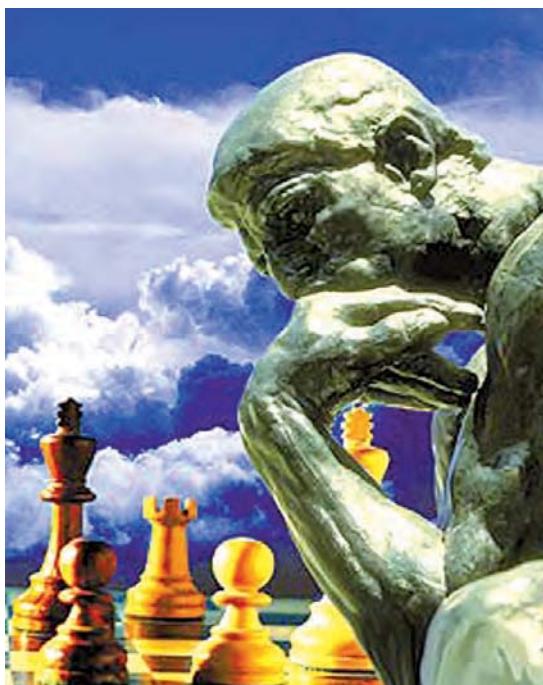
“Onlara Allahın sizə verdiyi maldan verin.”
(ən-Nur, 33)

“Birinizin ölümü çatıb: "Ey Rəbbim! Mənə bir az möhlət versəydim, sədəqə verib salehlərdən olardım! -demənişdən əvvəl sizə verdiyim ruzidən (Allah yolunda) **xərcləyin."** (əl-Munafiqun, 10)

“Şübhəsiz ki, xeyir şər gətirməz. Ancaq dərələrin baharda bitirdikləri otlar arasında ya köp verərək öldürən, ya da ölümə yaxınlaşdırın bitki var. Yalnız yaşıl ot yeyən xaric. Çünkü onlar yeyib köpünce günəşə doğru durarlar, bağır-saqlarını boşaldarlar, sonra təkrar yayırlar.”

Zəngin müsəlman saleh insan olmalıdır. Belə olduqda mal da saleh olar. Zəngin müsəlman təvazökar olmalıdır, əsla həddi aşmamalı və heç kimə yuxarıdan aşağı baxmamalıdır. Xülasə: Hər şey saleh, kamil möminə bağlıdır. Kamil mömin üçün mal xeyirlidir və gözəldir. Hər kəs saleh mömin olmağa çalışmalıdır. Saleh mömin üçün xeyirli mal nə gözəldir.

Kim üçün? - Nə üçün?..

Bakının səs-küylü dəmir yol vağzalına çatanda saatim 07:35 dəqiqəni göstərirdi. Gedəcəyim mənzil üçün taksi axtardığında taksi sürücüsü də məni axtarımış kimi yanına gəldi. Neçəyə apacağımı soruştum və "10 manat" dedi. Sonunda 8 manata razılaşdıq. Bu qiymətlə asanlıqla razılışması xoşuma gəldi. Taksimiz vağzaldan yeni ayrılmışdı və sürücü radioda çalınan əcnəbi müsiqidən xoşlanmayaraq kanalı özünəməxsus tərzdə tez-tələsik dəyişdirməyə çalışdı. Bir müddət kanallarda dolasdıqdan sonra çox məlahətli bir səslə oxunan gözəl bir xalq mahnisında qərar tutdu. Sonra da: "İndiki gənclər belə şeylərə qulaq asımları, müsiqi zövqləri korlanıb!" -dedi. Mən

təsdiq mahiyyətində, bir az da uzun yolun yorğunluğu içərisində başımı salladım. Həzin musiqi sədaları altında yolumuza davam edərkən sürücü yol boyu çox böyük həyəcanla milli məsələlərdə müxtəlif fikirlər bildirdi.

"İnşallah bir gün torpaqlarımız qayıdar və biz yenə müsiqimizin beşiyini (Şuşanı nəzərdə tuturdu) ziyarət edərik." -dedi. Bizdən ön tərəfdə nömrəsini tam da görə bilmədiyim bir sərnişin avtobusu hərəkət edirdi və bu əsnada yolda duran yaşlı bir xanımın əl qaldırmasına baxmadan, yanından şütüyərək keçməsi sürücünün ani qəzəbinə səbəb oldu. Doğrusu bu qəzəblənmə mənim sürücüyə olan münasibətimdəki müsbət qənaəti bir az da artırdı. Vətən-pərvər, milli dəyərlərə düşkün, humanist bir sürücü!

Belələrinin sayı az olmasa da, bunun bir az fərqli olduğunu düşünməyə başladım. Artıq gedəcəyim yerə yaxınlaşmışdım. Sürücüdən maşını saxlamasını xahiş etdim. Cibimdən çıxartdığım 8 manatı uzadıb təşəkkür etdim. Ancaq sürücünün təşəkkürümə verdiyi cavabının geç gəldiyini gördüyü üçün ona tərəf dönbə baxdıqda, sifətindəki müləyim çizgilərin anidən dəyişdi yinə şahid oldum.

- 10 manat! -dedi.

- Axı gələndə 8 manata razılaşmışdıq - dedim.

- Uzaq yoldu, bu qədər yolu 8 manata gətirərlər? dedikdə qərarlı olduğuna əmin oldum. Hər şey birbən-birə dəyişmişdi san-

Dünya yarandığı gündən nəfsi əmmarə ilə nəfsi kamilə arasındaki münaqışə, və müharibə meydanı olmuşdur. Bu mübarizədə uduzanlar və udanların sayını kim bilir ki! Əslində İslamda ruh və bədən, maddi olan və mənəvi olan, ruhani olan və cismani olan bir-biriylə mütləq şəkildə ayrılmamışdır. Biri digərinin mütləq mənada düşməni və ya rəqibi sayılmamışdır.

ki. Bu vətənpərvər, milli dəyərlər düşkünü və humanist qardaşım qəflətən qeyb olmuşdu sanki. Öz-özümə “kaş, yol boyu nə vətəndən, nə millətdən, nə də insanlıqdan danışaydı, amma sözünə xilaf çıxmayıyadı, etdiyi işində dürüst davranışydı” deyə düşünməyə başladım. Bir anda sözlərindəki təsir və dərinlik, ağıl və məntiq, sadəlik və dürüstlük mənasını itirmişdi.

Ancaq təəssüflənməyə dəyməzdidi. İlk bəşər övladı olan Habil və Qabili bir-birinə düşmən edən maddi səbəblər deyildimi? Cəlaləddin Rumi ilə müəllimi Şəms Təbrizi arasında keçən hekayəni xatrladım. Yolda bərabər gedərkən bir-birinin üstündə uzanmış, bir-birinə sarılmış və mehribanca bir-biriylə oynayan köpək balalarına baxan Rumi “kaş ki, insanlar da ən az bu köpək balaları qədər bir-birinə qarşı səmimi, mehriban və dost ola bilsəydilər” -deyir. Ariflər arifi Şəms yerdən götürdüyü bir sümük parçasını köpək balalarının arasına atır. Nəticə; köpək balaları öz dostluqlarını, səmimiyyətlərini və əzizliklərini unudaraq bir-birini parçalamğa başlayırlar. Maddənin mənaya qalıbiiyyəti. Ruhun əsarəti və nəfsin azgınlığı. İnsanlar da belə deyilmə? İslam əqidəsinin ən saf, riyadan uzaq, dürüstcə yaşadığı dövr acliq və səfələt dövrü olmuşdur. Əqidənin əyləncəyə möğlub olduğu dövr isə zənginlik, bolluq və qənimət dövrü olmuşdur.

Dünya yarandığı gündən nəfsi əmmarə ilə nəfsi kamilə arasındaki münaqışə, və

müharibə meydanı olmuşdur. Bu mübarizədə uduzanlar və udanların sayını kim bilir ki! Əslində İslamda ruh və bədən, maddi olan və mənəvi olan, ruhani olan və cismani olan bir-biriylə mütləq şəkildə ayrılmamışdır. Biri digərinin mütləq mənada düşməni və ya rəqibi sayılmamışdır. Ancaq biri digərinin dəyərini artırın və ya azaldan, “əhsəni-təqvimə” çatdırın, “əsfələ-safilinə” endirən vasitələr olaraq görülmüşdür. Qurani-Kərimə görə “dünya” kəlməsi sadəcə bir yer ismi yox, ixtiyari olaraq seçilmiş əxlaqi-mənəvi bir keyfiyyətdir. Əgər bir şəxs axirət həyatını şəxsi mənfəətlərindən daha böyük, mənlik və qürurundan daha yüksək tutarsa, bütün bunları axirət həyatına fəda etməyə hazır olar. “Dünya” təbiətin bütün hadisələrini, başqalarının deyil, yalnız öz xeyrinə, mənfəətinə görə qiymətləndirməkdir. “Axirət”sə hər şeyi mənlik üçün deyil, başqalarının xeyrinə, onların faydasına görə dəyərləndirib, dərk etməkdir. Yəni, bir şəxs xalqa xidmət üçün çörək dükəni və s. açarsa, cəmiyyətə xidmət olsun deyə bir şey öyrənərsə bu iş ibadət sayilar. Bunun əksi dünya dır. Anladım ki, taksi sürücüsü dostum da “dünyali”ymiş...

MÖMİNİN FƏRASƏTİ

Bir qadın əyanları ilə birlikdə oturan Harun Rəşidin məclisində girdi və üstüortülü ifadələrlə bəddua etdi. Məclisdəkilər bu sözləri mədhiyyə zənn etdilər. Qadın belə dedi:

“Ey möminlərin əmiri, Allah gözünü qərarlaşdırınsın, verdiyi ilə səni fərəhləndirsin, bəxtini tamamlasın, verdiyin hökmündə qist (ədalət) etsin.”

Xəlifə ondan kim olduğunu soruşdu. Qadın:

“Kişilərini öldürdüyüñ, mallarını aldığıñ, soyub soğana çevirdiyin Bərmək oğullarındanam.” -dedi.

Alinan malların qadına qaytarılmasını əmr edən xəlifə, qadın getdikdən sonra məclis-dəkilərə belə dedi:

“Bu qadının dediklərini anladınızmı?” Allah “gözünü qərarlaşdırınsın” demək “sabitləşdirsin” deməkdir. Göz sabitləşərsə, hərəketsiz olar, kor olar.

“Verdiyinlə səni fərəhləndirsin” sözü bizim üçün Allahın qəzəbini gözlədiyini göstərir. O söz bu ayədən alınmışdır:

“(Kafirlərə) edilmiş xəbərdarlığı unutduqları zaman (küfrlərini daha da artırmaq

məqsədilə) hər şeyin (bütün nemətlərin) qapılarını onların üzünə açdıq. (Kafirlər) özlərinə verilən nemətlərə sevindikləri (fərəhləndikləri) vaxt onları qoflətən yaxaladıq və onlar (hər şeydən) məhrum oldular.” (el-Ənam, 44)

“Allah bəxtini tamamlasın!” sözü ilə də taleyimizin tərs çevriləsini istəyir. Çünkü bir şey tamamlanarsa əskilməyə başlar. Bir şey haqqında tamamlandı deyilərsə, o şeyin zavalını gözlə. Bu qadın işimizin tamamlanıb geriye getməsini itəməkdədir.

“Verdiyin hökmündə qist etsin” sözüyle bizə cəhənnəmi arzulayırm. Çünkü qist həm ədalət, həm də haqqdan, doğru yoldan çıxmaq mənasına gəlir. Qadın ikincisini qəsd etdi. Bu sözü də:

“Şübhəsiz ki, aramızda müsəlmanlar da var, qist edənlər (haqq yoldan çıxanlar) da. Müsəlman olanlar haqq yolu axtarır tapanlardır. (Haqq yoldan) çıxanlar isə cəhənnəm üçün odun olacaqlar.” (el-Cinn, 14-15) ayələrinə işarədir. Qadın bizim cəhənnəmə getməyimizi istəyir.

Məclisdəkilər xəlifənin fərasətinə heyran qaldılar.

RƏSULULLAHIN NAMAZI

Übeyd bin Ümeyr (r.a) anladır:

Bir dəfə Hz. Aişənin yanına getdim və ondan:

“Ey möminlərin anası, Rəsulullahdan gördükün ən diqqətçəkici şeyin nə olduğunu deyərsən-mi?” -deyə soruştum. Hz. Aişə ağlamağa başladı.

Bir az sükut etdikdən sonra belə dedi: “Onun hansı hali diqqətçəkici deyil ki? Bir gecə yanına gəlməşdi. Mənə: “Aişə, izin ver bu gecə Rəbbimə qulluq edim.” -dedi. Mən: “Şübhəsiz ki, sənə yaxın olmağı arzu edirəm, amma sənin sevdiyini də sevirəm.” -dedim. Bu cavabım üzərinə qalxdı, dəstəmaz alıb namaza durdu. Durmadan ağlayırdı, göz yaşlarından qucağı islandı. Oturduğandan sonra da ağlamağa davam etdi, saqqalı islandı. Səcdəyə qapandı, yenə ağlayırdı, göz yaşlarından yer isləmişdi. Bu zaman Bilal gəlib namaza çağırıldı. Bilal Allah Rəsulunu ağlar görünce:

“Ya Rəsulallah, Allah sənin keçmiş və gələcək günahlarını bağışlamışkən yenə ağlayırsanmı?” -dedi.

Rəsulullah:

“Çox şükür edən bəndə olmayımmı? Vallahi, bu gecə mənə elə bir ayə nazil oldu ki, onu oxuyub üzərində düşüməyənlərə yazıqlar olsun” -dedi və bu ayəni oxudu: “Həqiqətən, göylərin və yerin yaradılmasında, gecə ilə gündüzün bir-birini əvəz etməsində, içərisində insanlar üçün mənfaətli şeylər olan gəmilərin dənizlərdə üzəməsində, qurulan yer üzünü Allahın göydən yağmur yağdıraraq yenidən diriltməsində, cins-cins heyvanları onun hər tərəfə yaymasında, göylə yer arasında ram edilmiş küləyin və buludların bir səmtdən başqa səmtə döndərilməsində, (Allahın hikmət və qüdrətinə dəlalet edən) əlamətlər vardır.” (el-Bəqərə, 164)

Buradan görürük ki, Allah Rəsulu nə cənnət arzusu, nə də cəhənnəm qorxusuya göz yaşı tökmüşdür. O, yalnız Rəbbinə yaxın olub, sevgisinə layiq olmaq niyyəti ilə ibadətlərini yerinə yetirmişdir.

- Olmaq istərsən cahanda əgər məqbولي-insi cin
Nə kimsə səndən incinsin, nə sən kimsədən incin.

- İnsana gəldikdə, nə zaman Rəbbin onu imtahana çəkib ehtiram etsə, ona bir nemət versə, o: "Rəbbim mənə ehtiram göstərdi!" -deyər. Amma nə zaman (Rəbbin) onu imtahana çəkib ruzisini əskiltə: "Rəbbim məni alçaltdı (mənə xor baxdı!)" - söyləyər. (el-Fəcr, 15-16) Halbuki hər iki halda da insan imtahandadır.

- Balıq ixtirası səbəbi ilə qarmağa keçər.
- Hər qanad dənizi aşış keçməz.

İXLAS

Bir Allah dostundan:

"İxlas xüsusunda sizi təsir altına alan bir hadisə yaşadınızmı?" -deyə soruşdular. O da:

"Yaşadım" -dedi və bunları anlatdı. "Məkkeyi-Mükərrəmədə pul kisəmi itirmiş, möhtac vəziyyətə düşmüştüm. Bəsrədən pul gözləyirdim, amma hələ də gəlib çıxmırıldı. Saçım-saqqlım uzanıb bir-birinə qarışmışdı. Bir bərbərin yanına gedərək: "Pulum yoxdur, Allah rızası üçün saçlarımı düzəldə bilərsənmi?" -deyə soruştum. O əsnada bərbər bir adamı təraş edirdi. Dərhal yanındakı boş yeri göstərib: "Buraya otur" dedi və onu yarımcıq qoyub məni təraş etməyə başladı. O adam etiraz etdi. Bərbər: "Üzürlü sayım, əfəndim! Sizi pul qarşılığında təraş edirəm, lakin bu şəxs Allah rızası üçün onu təraş etməmi istədi. Allah üçün olan işlər daima önce gəlir və əvəzi yoxdur. Allah üçün olan işin mükafatını insanlar dərk etməz və qarşılığını ödəyə bilməzlər." -dedi.

Bərbər məni təraş etdikdən sonra zorla cibimə bir neçə qızıl pul qoysdu: "Bəzi ehtiyaclarını ödəyər, imkanım bu qədərdir. Üzrlü say!" -dedi.

Aradan bir neçə gün keçdi. Bəsrədən gözlədiyim pul gəldi. Bərbərə vermək üçün bir kisə qızılla yanına getdim.

"Qətiyyən almaram. Allah üçün olan işin qarşılığını ödəməyə heç bir bəndənin gücü çatmaz. Siz yolunuza davam edin. Allah sağlıq versin!" - dedi.

Halallaşış ayrıldım, lakin qırx ildir hər gecə qalxıb ona dua edirəm.

İxlasla, yalnız Allah üçün görülən işlərin və xeyirlərin mükafatını Allah təsala adına layiq gözəlliklərlə lütf edər.

Şahin Xəlli kimdir? Şahin Xəlli 1951-ci ildə Qərbi Azərbaycanın Yuxarı Körpülü kəndində ziyalı ailəsində anadan olmuşdur. İndiki Azərbaycan Dillər Universitetinin məzunudur. 1985-ci ildə "Ceyms Oldricin yaradıcılığında Azərbaycan mövzusu"nda namizədlik, 2004-cü ildə isə "Azərbaycan-ingilis ədəbi əlaqələri (qədim və orta əsrlər dövrü)" adlı doktorluq disertasiyalarını müdafiə etmişdir. 2006-ci ildən ADU-nun professorudur. İndiye qədər onun 3 monoqrafiyası, 2 tərcümə kitabı və 100-dən çox elmi məqaləsi çap olunmuşdur. 1993-cü ildə İsvəçrədə Ümumdünya kilsələr şurasının konfransında, 1999-cu ildə Kembric Universitetində Britaniya yazıçılarının XXV seminarında iştirak etmişdir. Azərbaycan Yazıçıları və jurnalistlər birləşkərinin, eləcə də "İrfan" ictimai-fikir jurnalının redaksiya heyətinin üzvüdür.

TANINMIŞ TƏDQİQATÇI ALİM ŞAHİN XƏLİLLİ: “Şərinqin Qərbədə ədəbi, mənəvi- ruhani görüntülərinin unudulmaz izi və tarixi vardır...”

İrfan jurnalı: Şahin müəllim, ədəbi ictimaiyyətimiz sizi həm də Britaniya ədəbiyyatının bir sıra nümunələrinin orijinaldan Azərbaycan türkcəsinə tərcüməçisi kimi yaxşı tanır. XIX əsr ingilis yazıçısı Ceyms Moriyerin “İsfahanlı Hacıbabanın macəraları” romanının, “Britaniya adalarının xalq nəğylları”nın klassik toplusunun, eləcə də bir sıra poetik əsərlərin ana dilimizə tərcümələrini ədəbiyyat həvəskarları indi də xatırlayırlar. Bəs şifahi tərcümə təcrübəniz olubmu? Olubsa, hansı məqamlar daha çox yadınızdadır?

Şahin Xəlli: 1993-cü ilin fevral ayında İsvəçrənin Montre şəhərində Ümumdünya kilsələr Şurasının keçirdiyi konfransda ingilis dili üzrə mütərcim kimi iştirak etdiyim vaxtdan 15 il keçir. Lakin o günlərin təəssüratı içində bir hadisəni indi də unuda bilmirəm. Azərbaycandan və Ermənistandan dəvət olunmuş din xadimlərinin Cenevrədə keçiriləcək mətbuat konfransı əslində Monter görüşlərinin yekunu haqqında bir növ dialoq idi. Konfransda Qərbi Avropa ölkələrindən xeyli sayıda jurnalist dəvət olunmuşdu. Lakin həmin konfransda ic-las salonunun arxa hissəsində qoyulmuş sinxron tərcümə kabinələrindən biri mənim, biri isə İsvəçrədə

məskunlaşan ingilis dili üzrə mütərcim olan erməni qızı üçün nəzərdə tutulmuşdu. Konfransın başlanmasına sanılı dəqiqələr qalanda mənə verilən mikrafonun şəbəkəyə qoşulan kabelinin kəsilib atıldığı məlum oldu. Digər boş kabinetlərdə də eyni vəziyyət idi. Kabinetlərin nəzarətçisi olan bir xanım isə bu işdə onun günahı olmadığını israr edirdi. Həmin mətbuat konfransında erməni lob-bisinin himayədarları Azərbaycanın səsini “boğmaq” üçün öz işini görmüşdü və din xadimlərimizin, o cümlədən Qafqaz Müsəlmanları İdarəsinin sədri Şeyxüllislam Allahşükür Paşazadənin cavab nitqi mətbuat konfransında lal sükutla qarşılandı. Həmin vaxtlar milli məsələlər üzrə dövlət müşaviri vəzifəsini icra edən görkəmli yazıçıımız, dramaturq Hidayət Orucovun yalnız erməni dilindəki çıxışları tərcümə etmək məcburiyyətində qalması erməni tərəfinin ciddi narahatlılıq və təşvişinə səbəb oldu. Lakin yenə də erməni tərəfin Azərbaycanı susdurmaq cəhdində hansı vasitələrə əl atlığından canlı şahidi olaraq həmin o anları indi də unuda bilmirəm. Həmin konfransda Azərbaycanın “səsinin boğulması” dünya jurnalistləri üçün bir sərr, açılmamış dügün olaraq qaldı.

İrfan jurnalı: Redaksiya heyətimizin üzvü kimi jurnalımızda daha çox hansı yazılar siz özünə çəkir? Açığımı desək, siz özünüz gələcək saylarımızda hansı problemlərə çıxış etmək istərdiniz?

Şahin Xəlilli: “İrfan” jurnalının açıq ictimai fikir meydanında oxucu üçün yeni fikir söyləyən hər bir müəllifin düşüncə dünyasının işığı nə qədər güclü olsa, oxucu onun istisnə, oduna bir o qədər qızına bilər. Azərbaycanın tanınmış sənət adamlarının “İrfan”ın səhifələrində öz fikri ilə açıq dialoqu hər dəfə məndə xoş duyğular oyadıb. Türk dünyasının görkəmli xadimi, Mövlana aşığı Osman Nuri Topbaş bəy, akademik Vasim Məmmədəliyev, dramaturq və ictimai xadim Hidayət Orucov, Prof. Dr. H.Kamil Yılmaz, yazıçı Anar və başqları ilə reportaj-

larınız canlı bir rubrika kimi məni özünə daha çox çəkir. Və bu gün mənim də bu ziyanların cərgəsində söz demək məramım daha çox iç dünyamızı narahat edən, düşünürən problemlərlə bağlıdır. Dünya, o cümlədən Qərbi Avropa ictimai fikir tarixində görkəmli söz, sənət adamlarının Yaxın Şərqi-müsəlman sivilizasiyasına olan maraq və istəklərinin bağlılığını öyrənmək, xüsusilə ingilis və ingilisdilli mənbələrdə türkçülüyün tarixini araşdırmaq diqqətimi daha çox özünə çəkibdir. Türk dünyasının mənəvi, ruhani dəyərləri haqqında deyilən hər sözü təhlil müstəvisinə çəkəndə mənəviyyatımızın, mədəniyyətimizin, ruhani dəyərlərimizin ucalığı qarşısında bir daha baş əymişəm.

İrfan jurnalı: Son dövr elmimizin araşdırırmaları hansı meyarlara, yaxud metodoloji əsaslara söykənir? Son dövrün araşdırırmaları bir tədqiqatçı-alım kimi siz qane edirmi?

Şahin Xəlilli: Azərbaycan tarixinin, eləcə də mədəniyyət və ədəbiyyatının mükəmməl şəkildə öyrənilməsinin və tədqiqinin əsas meyarlarından biri dünyanın müxtəlif dillərində olan Orta əsrlər dövründə nəşr olunmuş kitablarla bağlıdır. Bu gün

Türkiyə türkcəsi və
Azərbaycan türkcəsini ortaq,
yaxud vahid bir ad, məfhüm
birləşdirir – bu, türk dilidir.

Demək, bu xalqın içindən
çıxan hər bir türksoylu xalqın
övladının milliyyəti də
türkdür. Azərbaycanlılar,
yaxud azərbaycançılıq
ifadələrinin, yaxud adlarının
nə qədər qondarma, yalnız
olduğu gün kimi aydınlaşdır.

dünyada ən qədim mədəniyyətin – Şumer-Akkad (türk) abidələrindən başlayaraq “Kitabi - Dədə Qorqud”a qədər dünyamızın baş verən hadisələrində mərkəzi məkana çəvrilən müasir Azərbaycanın qədimdə nəyi olubsa, indi onların hamısını yenidən tarixin müasir salnaməsinə əlavə edib onları aydın elmi əsaslarla oxuculara təqdim etmək məqamı çatmışdır. Xarici dilləri bilən istedadlı gənc alimlərə maliyyə dəstəyi ilə həmin tarixi bərpa etmək, tariximizin doğru üzünü yazıya almaq mümkündür. Amma bu sahəyə xüsusi maliyyə dəstəyi olmasa, həmin tarixin sirlərinin tam şəkildə açılmasına nail ola bilməyəcəyik.

İrfan jurnalı: Sizcə müasir Azərbaycan mədəniyyətinin, ədəbiyyat və dilinin Türk dünyasının mədəni, mənəvi həyatı ilə bağlılığının, yaxud əlaqələrinin bugünkü vəziyyətində diqqətinizi çəkən, yaxud unudulan məqamlar varmı? Əgər varsa, bu barədə nə düşünürsünüz?

Şahin Xəlli: Türkiyə türkcəsi və Azərbaycan türkcəsini ortaq, yaxud vahid bir ad, məfhüm birləşdirir – bu, türk dilidir. Demək, bu xalqın içindən çıxan hər bir türksoylu xalqın övladının milliyyəti də turkdür. Azərbaycanlılar, yaxud azərbaycançılıq ifadələrinin, yaxud adlarının nə qədər qondarma, yalnız olduğu gün kimi aydınlaşdır. Milli kimliyini dərk etmək üçün xalqın adını, dilini, mədəniyyət və ədəbiyyatını Azərbaycan türk dili, yaxud Azərbaycan türk xalqı, Azərbaycan türk mədəniyyəti və ədəbiyyatı kimi qəbul etmək lazımdır. Bu isə Sovet dönəmindən böyük bir problem kimi yadigar olaraq qalır. Çox-çox ziyahlarımız və alimlərimiz cəsarətlə bu ifadələrin düzgün seçimində çalışırlar.

Türkiyənin məşhur alimi Yavuz Akpinar hər hansı bir mətnin Türkiyə türkcəsindən Azərbaycan türkcəsinə uyğunlaşdırmaq əvəzinə “axtardı” yazıldığının da məhz uyğunlaşdırmaq mənasını ifadə etdiyini göstərmişdir. O, haqli olaraq yazır ki:

“Bəlkə də üç-dörd ildən sonra bəzi romanları oxunsun deyə, axtarmağa ehtiyac olacaq, ancaq şeiri, qəzet xəbərlərini, elmi kitabın üslubunu çevirməyə ehtiyac qalmayacaq. Bu problemlər öz-özündən ortadan qalxacaq.”

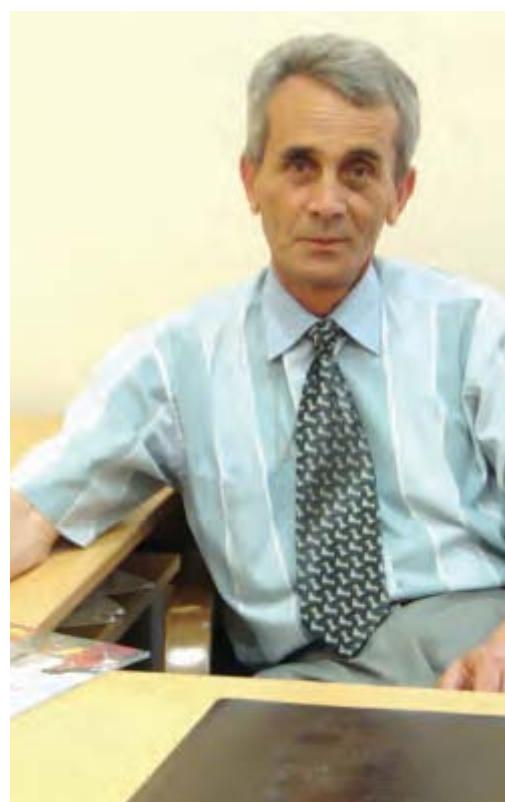
Şükürlər olsun ki, bu gün məişətimizdə, mədəni həyatımızda türkçülüğün içindəyik. Xüsusilə Azərbaycan türkcəsində gen-bol işlətdiyimiz çox-çox rus sözlərinin tədricən aradan çıxdığının canlı şahidiyik. Bu isə hər şeydən əvvəl, türkçülüğün öz keçmiş adına və andına sədaqət göstərdiyinə dəlalət edir.

İrfan jurnalı: Qərbi Avropa xalqlarının mənəvi-ruhani dünyasında Şərqə qarşı durma mövqeyi, yaxud meyillərinə alım münasibətinizi jurnalımızın səhifələrində vaxtaşırı açıqlamağınız oxucularımızda bu mövzuya qeyri-adi maraq oynamışdır. Fikrinizcə Şərq-müsəlman dünyasının Qərb-xristian aləminə göstərdiyi təsir, yaxud onun əks-sədasi daha nələri ilə seçilir?

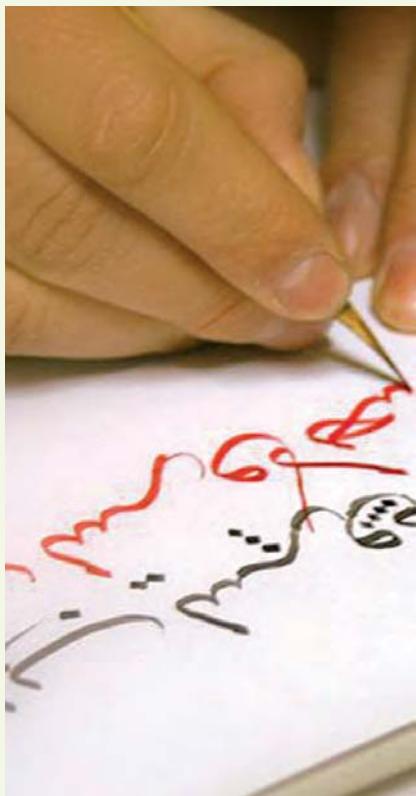
Şahin Xəlli: Əslində mən Britaniya ədəbiyyatı üzrə mütəxəssisəm. Bu baxımdan ədəbi və tarixi mənbələr, məxəzlər əsasında Türk tarixi, mədəniyyəti, xüsusilə ədəbiyyatı ilə bağlı mövzuları araşdırmağı, bu haqda tarixi həqiqətlərin açıqlanmasını özümün vətəndaşlıq borcum hesab edirəm. Və hər dəfə nəsə yeni bir fakt zənginliyini tapıb bu barədə söz deyəndə qəribə bir rahatlıq duyğusu ilə yaşayıram. Şərqiin Qərbdə ədəbi, mənəvi-ruhani görüntülərinin unudulmaz izi, tarixi vardır. Və elə hesab edirəm ki, bu haqda oxucunu, elmi-ədəbi ictimaiyyəti tanış etmək üçün sadəcə olaraq ciddi axtarışlar aparıb onların sistemli məcmusunu yaratmaq lazımdır.

XIX-XX əsrlərin görkəmli Amerika şairi Robert Frost (1874-1963) ədəbiyyatı “sözün tqüdrəti ilə yazılmış bir tamaşa” adlandırmışdır. Lakin bu söz tamaşasında tariximizə, mədəniyyətimizə... dair həqiqət də, yalan da vardır. Və mən “İrfan” jurnalında bu haqda silsilə yazılarının çapını davam etdirmək niyyətindəyəm.

Bu gün dünyada ən qədim mədəniyyətin – Sumer-Akkad (türk) abidələrindən başlayaraq “Kitabi - Dədə Qorqud”a qədər dünyamızın baş verən hadisələrində mərkəzi məkana çevrilən müasir Azərbaycanın qədimdə nəyi olubsa, indi onların hamısını yenidən tarixin müasir salnaməsinə əlavə edib onları aydın elmi əsaslarla oxuculara təqdim etmək məqamı çatmışdır.

SON MƏKTUB

Məktubun qiy-məti onu göndərən-dən və göndərilmə məqsədindən asılıdır. Elə məktub var ki, kədərləndirir; elə məktub var ki, sevin-dirir, elə məktub da var ki, düşündürür.

Gözlənən məktub

İnsan dünyada sosial bir varlıq kimi yaşayır. Həmişə özünə dayaq axtarır. Bu, bəzən bir təbəssüm, bəzən bir söz, bəzən bir nəsihət, bəzən də bir həyat yoldaşlığında əksini tapır.

Sözsüz ki, hamı həyatda şad xəbər eşitmək və xoşbəxt olmaq istəyir. Ona görə də kimdənsə daim bir məktub gözləyir. Onu tanığını, saydığını, qoruduğunu ən əsası da sevdiyini söyləyən bir məktub...

Vətənin keşiyində duran əsgər üçün həsrət qoxulu iki sətir məktubun nə demək olduğunu, çörək dalınca qaçaraq illərini qurbətə vermiş bir atanın, övlad-əyalınlardan aldığı məmləkət qoxulu məktubun nə qədər mənalı olduğunu hiss edə bilirsənmi?

Öz ev-eşiyindən uzaq düşüb elm dalınca gedən övladın, ata-ana qoxulu bir məktubu necə gözlədiyinə heç şahid oldunuzmu?

Bəli, gözlənən məktub, özlənənlərdən daşıdığı xəbər nisbətində dəyərlidir.

Hər məktub bir ümid, bir yar, bir diyar deməkdir.

Sevgililərin sevgisi onların məktubunda əks edər

Biz, əslində elə xoşbəxt insanlarıq ki, məktubumuz sevimlilərin ən sevimlisindən, bizi bizdən yaxşı biləndən gəlib. Bizi ən çox sevən, bizə ən çox dayaq duran, daim pənahında saxlayan, bütün nemətləri bəxş edən... Bizi bizdən çox sevən, bizə qarşı sevgisini hər zərrədə bəlli edən... Yoldan azsaq da, qaydanı pozsaq da istədiyimizi verən; alçalsaq da, yüksəlsək də arzumuzu yerinə yetirən; varlıqda da, darlıqda da dadımıza çatan; bizi bizə, ata-anamıza, cəmiyyətə sevdirən, ağlımızı, sifətimizi, xasiyyətimizi bizə sevdirən, bir sözlə bizi əvəzsiz və təmənnasız sevən!...

Bəli, bir məktub gəldi, elə bir məktub ki, göndərən Allah (Cəllə Cəlaluh), göndərilən Qurani-Kərim, çata-

cağı ünvan isə Həzrət Məhəmməd (s.ə.s) və Ümməti-Məhəmməddir.

Son məktub

Məktubların hamısı qiymətlidir. Ancaq son məktub bambaşqadır; son duyğular, düşüncələr, hissələr və sevgilər onda saxlanır. Son halın əhval və xatirələri öz əksini onda tapır.

Sizə gələn son məktubu yada salın. Ondan sonra gələn olmadığı üçün, daim onu oxuyarsınız. Sizin üçün o, həmişə təzədir. Çünkü yaranıza məlhəm olacaq axırıncı duyğular ondadır. Bir yenisi gələnə qədər o, öz təzəliyini qoruyub saxlayır. Yenisi gəlməsə onu daim saxlayar, təkrar-tekrar oxuyar və qoxlayarsınız. Çünkü onda sizin üçün çox əziz olan xəbərlər vardır. O, sizin yaralı üzərinizə dərman olur. Sağalmaz həsrətinizə onda vüsal və ümid çırığı vardır.

Məktubun qiyməti onu göndərəndən və göndərilmə məqsədindən asılıdır. Elə məktub var ki, kədərləndirir; elə məktub var ki, sevindirir, elə məktub da var ki, düşündürür.

Qurani-Kərim

O, yer üzündə ən çox oxunan, ən çox əzbərlənən, ən çox yazılın və ən çox çap edilən kitabdır.

Hər bir müsəlmanın evində olması və oxunması vacib olan Qurani-Kərim elə bir kitabdır ki:

Hafızlər onu əzbərləyir, müfəssirlər onu izah edir, fəqihlər onunla halal-haramı açıqlayır, vaizlər ondan gözəl misallar çəkir, xəttatlar onu yazaraq sənətdəki hünərlərini ortaya qoyur, ədəbiyyatçılar onun bələğətindən faydalayırlar. Arıflər və Allahın saleh qulları onun yolu ilə gedib xoşbəxtliyə qovuşurlar...

Həzrət Əli (r.a) deyir ki, mən Rəsulullahın (s.ə.s) belə buyurduğunu eşitdim:

"Irəlidə qaranlıq gecə parçaları kimi fitnə olacaq.

Ya Rəsulallah! Ondan qurtuluş nə ilədir? - dedim.

Buyurdu ki:

Allahın kitabı ilədir.

Onda Sizdən əvvəlkilərin qissələri var,

Sizdən sonrakıların xəbərləri var,

aranızdakının hökmü var.

O, ara düzəldəndir, hakimdir.

Kim mərhəmətsizlik və qəddarlıq göstərərək onu tərk edərsə, Allah onun belini qırar.

Kim, Ondan başqa yerdə hidayət axtararsa, Allah onu çasdırar.

O, Allahın sağlam və güclü ipidir.

O, açıq bir nurdur.

O, zikri-hakimdir, doğru yoldur.

Onunla arzular çəşməz,

dillər dolaşmaz,

qarışılıqla məruz qalmaz,

görüşlər parçalanıb dağılmaz.

Alımlar Ondan doymaz,

mütəqilər Ondan usanmaz, bezməz.

.....

Onun elmini bilən, irəli gedər,

Onunla söyləyən doğru söyləyər,

Onun yoluna əməl edən mükafat görər.

Onunla hökm verən ədalətli olar.

Ona dəvət edən doğru yoldadır. (Tirmizi)

Məktubumuzu oxuyaq

İnsanın Allah qatındakı yerini bilmək üçün dünyadakı məşğələsinə baxmaq kifayətdir.

Ən müqəddəs arzu və ən ulu istəyimiz Rəbbimizin razılığını qazanmaqdır. Elə isə gəlin bu həmişə təzə, əzizdən əziz məktubumuzu tez-tez oxuyaq.

Uca kitabı Rəbbimizin bizə ən gözəl məktubudur. Heç vaxt köhnəlməyən, dəyərdən düşməyən bu ilahi məktubla maraqlanmaq-öyrənmək, öyrətmək, ya da bu barədə köməkçi olmaq bizim əsl məşğələmiz olmalıdır.

Heç vaxt yaddan çıxarmayaq ki, "Onunla əməl edən ucalır..."

HƏDİSLƏRDƏ

ZİKR-3

Dünya insan oğluna özünü unutdu-racaq keyfiyyətlərə sahibdir. Qurani-Kərimdə "...*Dünya hayatı aldanişdan (yalandan) başqa bir şey deyildir.*" (əl-Hədid, 20) buyurularaq dünyanın bu yönüne diqqət çəkilir. Yenə Ali-İmran surəsinin 14-cü ayəsində dünyanın bu cazibəsindən söz edilir: "*Qadınlar, uşaqlar, qızıl-gümüş yiğinları, yaxşı cins atlar, mal-qara və əkin yerləri kimi nəfsin istədiyi və arzuladığı şeylər insanlara gözəl göstərilmişdir. (Lakin bütün) bunlar dünya hayatının keçici zövqüdür, gözəl dönüş yeri isa Allah yanındadır.*"

Madam ki, dünya bu qədər axirət maneoləri ilə bəzənmişdir, o halda bizi nəticəyə apara-caq tövsiyələrə yaxşı qulaq asmaq lazımdır. Bu barədə Hz. Peyğəmbərimizin bir çox hədisi vardır. Hər biri sanki həyat düsturudur. Bəlkə də cənnət açarları... Bəziləri belədir:

Cənnətə aparan xüsus

Amr bin As (r.a) anladır: "Rəsulullah (s.ə.s) buyurdu:

"İki xüsus vardır ki, müsəlman olan kəs davamlı olaraq onları söyləsə mütləq cənnətə girər. Bu ikisi asandır. Kim onlarla əməl etmək istərsə, çox deyildir... Hər fərz namazdan sonra on dəfə təsbih (sübhənallah), on dəfə təhmid (əlhəmdülillah), on dəfə təkbir (Allahu əkbər) söyləməkdən ibarətdir. (Ravi Rəsulullahın bu sözləri söylərkən barmaqları ilə saydığını söyləyir) Rəsulullah hədisin davamında buyurur: Bunlar beş vaxt etibarilə cəmi yüz əllidir. Mizanda min beş yüzdür.

İkinci xüsus isə yatağa girdikdə Allahı yüz dəfə təsbih, təkbir və təhmid etməkdir. Bu da dildə yüzdür, mizanda mindir. (Hər ikisinin cəmi iki min beş yüzdür)"

Rəsulullah sözlərinə bu sualla davam etdi:

Hansınız gecə və gündüz iki min beş yüz günah işlər?

Bunları nə üçün söyləməyək, ey Allahın Rəsulu? -dedilər. Allah Rəsulu bu cavabı verdi:

"*Namazda ikən şeytan hər birinizin yanına gələr: "filan, filan şeyi xatırla"* deyər və namazdan çıxanadək davam edər. (bunun nəticəsində) İnsan hətta bu təsbihatı tərk edər. İnsan yatağa girdikdə də şeytan gələrək (zikr etməsinə imkan vermədən) onu yatrımağa çalışır və yatarır da." (Tirmizi, Dəavat 25)

İnsanın qısa yol göstərəcək bir rəhbərə ehtiyacı var

Bəzən insanın aldığı məlumatlar çox olduğu üçün onu çəşdirir. Əshab belə hallarda şanslı idi. Onlar Rəsulullahdan soruştardılar. Görək səhabə öz dərdini Rəsulullaha necə ərz etmiş.

İbn Əbi Vəfa nəql edir: Bir adam gələrək

“Ey Allahın Rəsulu, mən Qurandan bir parça seçib ala bilmirəm. Mənə kifayət edəcək bir şey öyrədin.” -dedi. Rəsulullah buyurdu:

“Elə isə Sübhanallahi vəlhəmdülillahi və lə iləhə illəllahu vəllahu əkbər, və lə havlə və lə quvvətə illə billəh (Allahı tənzih edirəm, həmdlər sənə məxsusdur. Allahdan başqa ilah yoxdur, Allah ən böyükdür, güc-qüvvət sahibidir) de!” O adam soruşdu: “Ya Rəsulullah, bu zikr Allah üçündür. (ona həmddir) Özüm üçün necə dua edim?”

Belə dua et: “Allahım, mənə mərhəmət et, səhhət ver, hidayət ver, ruzi ver!”

O adam əllərini simsix birləşdirərək: “Belə (simsix dərk etdim)” dedi. Rəsulullah: “**Bu adam iki əlini də xeyirlə doldurdu!..**” buyurdu. (Əbu Davud, Salət 139)

Peygəmbər (s.ə.s)-in çox sevdiyi zikr

Rəsulullah (s.ə.s) buyurdu ki: “**Sübhanallahi vəlhəmdülillahi və lə iləhə illəllahu vəllahu əkbər demək, mənim üçün günəşin üzərinə doğduğu hər şeydən daha sevimlidir.**” (Müslim, Zikr 32)

İbn Məsud (r.a) anladır: “Rəsulullah buyurdu ki: “Merac zamanı İbrahim (ə.s)-la qarşılaşdım. Mənə:

“Ey Məhəmməd, ümmətinə məndən salam söylə. Xəbər ver ki, cənnətin torpağı təmiz, suyu dadlıdır. Bura (suyu tutacaq şəkildə) düz və boşdur. Oraya atılacaq toxum da sübhanallahi vəlhəmdülillahi və lə iləhə illəllahu vəllahu əkbər cümləsidir.” (Tirmizi, Dəavat 60)

İnsan oğlunun lehinə olan üç xüsusdan biri zikrdir

Ağlı insan imtahan üçün gəldiyi dünyada həyatında ikən nəfsini doğru hesaba çəkəməlidir ki, sabah axirətdə peşman olmasın. Aşağıdakı hədis nəfsimizi hesaba çəkərkən sözlərimizi ölçü biləcəyimiz bir düsturdur.

Ümmü Həbibə (r.a): “Rəsulullah (s.ə.s) buyurdu:

“Adəm oğlunun yaxşılığı əmr edib, pislik-lərdən çəkindirməsi və ya Allahu zikr etməsi xaric bütün sözləri lehina deyil, əleyhinədir.” (Tirmizi, Zöhd 63)

Allaha olan borcumuzu necə ödəyə bilərik?

Həz. Cabir bin Abdullah anladır: “Rəsulullah

bir gün bizə xitab etdi və dedi: Ey insanlar, ölmədən əvvəl Allaha tövbə edin. (Müsibət, xəstəlik, yaşlılıq kimi) ağır məşğuliyyətlərə düşmədən əvvəl saləh əməllər işləməyə tələsin. Çox zikr edərək, gizli və açıq sədəqə verərək Allaha qarşı borcunuza ödəyin ki, bol ruziyə, ilahi nüsrətə və halınızın islahına nail olasınız...”

Rəsulullah (s.ə.s) buyurdu ki: “Rəbbim mənə doqquz şey əmr etdi:

- Gizlində və açıqda Allahdan qorxmağı,
- Qəzəbli və sakın ikən ədalətli söz söyləməyi,
- Fağırlıqda və zənginlikdə qənaətli olmağı,
- Məndən uzaqlaşanla da qohumluq əlaqələrini davam etdirməyi,
- Məni məhrum edənə də əta etməyi,
- Mənə zülm edəni əfv etməyi,
- Susma halının təfəkkür olmasını,
- Sözümüz zikr olmasını,
- Baxışımın ibret olmasını,
- Doğru və gözəl olanı əmr etməmi.”

(Hədis Rezin tərafından təxric olunmuşdur)

CAN VƏ MAL

J

imanlı zənginlər sərvətlərini elmə, əxlaqa və xüsusilə özlərini Quran xidmətinə həsr edənlərə səfərbər etməli, ehtiyac sahibləri ilə maraqlanıb onların dərdlərinə şərik olmalıdır. Mal və canı lüzumsuz yerə sərf edənlər Allahın vermiş olduğu nemətlərin ziyanlığı içindədirlər.

Bu fani dünyaya imtahan üçün gəndərilən insan oğluna lütf edilən dəyərlərin başında ilk önce “can və mal” gəlir. Möminlər bu dəyərləri ciddi məqsədlər və ülvə ideallar uğrunda istifadə etməyə möcburdurlar. Allah təalanın insan oğluna lütf etdiyi can və mal kimi hər cür imkan bir əmanətdir. Bütün nemətlər On-dandır və Ona aiddir. Buna görə də arif olan könüllərin Haqqa qarşı duyğuları daim: “Alan Sən, verən Sən, qılan Sən!..” - ifadələri istiqamətində olmuşdur. Bunun nəticəsində Allah dostları bir bəndə olaraq Haqq qatundakı heçliklərini başa düşərək, nail olduqları nemətləri o nemətlərin həqiqi

sahibi olan Allahdan əsirgəmək qafilliyindən qəti şəkildə uzaqlaşmalıdır.

Allahın Ona yaxınlaşmaq üçün verdiyi nemətləri Allah təalanın əmrinin əksinə səhv yerdə istifadə edənlər üçün isə acı bir ilahi xəbərdarlıq vardır. Bu barədə ayədə belə buyurulur:

“(Ya Rəsulum!) De: “Əgər atalarınız, oğullarınız, qardaş-larınız, övrətləriniz, qəbiləniz (qohumlarınız), qazan-dığınız mal-lar, kasad olmasından qorxduğunuz ticarət, xoşunuza gələn məskənlər sizə Allahdan, Onun Peyğəmbərindən və Allah yolunda ci-haddan daha əzizdirsa, Allahın əmri (əzabı) gəlincəyə qədər gözləyin. Allah fasiqləri doğru yola yönəltməz!” (ət-Tövbə, 24)

**Beləliklə, əsl mərifət
comərdlik və qədr-qiyəmət
bilməklə könlü dərya halına
gətirib Haqqın lütf etdiyi
nemətləri və dünya alış-
verişini axırət zənginliyinə
çevirməkdir. Bu baxımdan,
malın xeyirlisi sahibindən
əvvəl axırətə göndərilən,
canın xeyirlisi də Allah rızası
 üçün istifadə ediləndir.**

Ayəyə görə, dünya həyatında bizə imtahan üçün əmanət edilən can və mal nemətlərini ilahi riza yolunda istifadə etmək Allaha və Həzrət Peyğəmbərə qarşı olan sevginin ən gözəl təcəssümüdür. Çünkü sevən, sevdiyinin uğrunda sevgisi ölçüsündə fədakarlıq etməyi ən böyük zövq olaraq ifa edər. Bu hal sevginin şiddəti nisbətində ürəkdən ediləcək fədakarlıqlara qədər uzanar.

Belə ki, Əbu Musa əl-Əşarinin (r.a) oğlu Əbu Bəkr sevənin sevdiyi uğrunda öz canını heç düşünmədən və böyük bir istəklə fəda edə biləcəyini göstərən bu möhtəşəm hadisəni belə nəql edir:

“Atam Əbu Musa düşmənin qarşısında dayanmış vəziyyətdə belə deyirdi:

- “Rəsulullah (s.ə.s.): “Şübəhəsiz cənnət qapıları qılıncların kölgəsindədir”, - buyurub.”

Bu sözləri eşidəndən sonra üst-başı toztorpaq içində olan bir nəfər ayağa qalxaraq:

- “Ey Əbu Musa! Bu sözü Rəsulullah (s.ə.s.) söyləyərkən eşitdinmi?” - deyə soruşdu. Əbu Musa:

- “Bəli, mən eşitdim” - deyə cavab verdi. Bunu eşidən şəxs dostlarının yanına qayıdaraq:

- “Sizi salamlayıram!” dedi və qılıncının qırından sıyırdı. Sonra əlindəki qılıncla

“Allah tərəfindən bəxş olunmuş mal-dövləti sərf etməyə xəsislik edənlər heç də bunu özləri üçün xeyirli hesab etməsinlər. Xeyr, bu onlar üçün zərərlidir. Onların xəsislik etdikləri şey qiyamət günü boyunlarına dolanacaqdır. Göylərin və yerin mirası Allaha məxsusdur. Allah hər bir əməlinizdən xəbərdardır!” (Ali-İmran, 180)

düşmənin üstünə hücum etdi və şəhid olana qədər düşmənlə vuruşdu (Müslim, İmarə, 146, 146; Tirmizi, Fəzailul-Cihad, 23/1659)

Səhabələr üçün Allah Rəsulunun bir söz söyleməsi kifayət idi. Artıq o söz uğrunda fəda edilməyəcək heç bir fani ləzzət yox idi. Həyatlarını bir göz qırpmında fəda etməyə hazır idilər.

İman sayəsində qəlbin üfüqləri açılır. Belə olduqda can və mal Haqqın razi olacağı ən doğru yerlərə comərdliklə, sevə-sevə sərf edilir.

İmanlı zənginlər sərvətlərini elmə, əxlaqa və xüsusile özlərini Quran xidmətinə həsr edənlərə səfərbər etməli, ehtiyac sahibləri ilə maraqlanıb onların dərdlərinə şərrik olmalıdır. Mal və canı lüzumsuz yerə sərf edənlər Allahın vermiş olduğu nemətlərin ziyanlığı içindədirler. Allah təala bu qəflətə düşənlərin faciəli aqibətini ayədə belə bəyan edir:

“...Qızıl-gümüş yiğib onu Allah yolunda xərcləməyənləri şiddətli bir əzabla müjdələ O gün (qiymət günü) yiğdiqları qızıl-gümüş cəhənnəm atəşində qızdırılıb alınlara, böyürlərinə və kürəklərinə dağ basılacaq (və onlara): “Bu sizin özünüz üçün yiğib saxladığınız mallardır. Yiğdiginiz mal-dövlətin (əzabını, acısını) dadın!” - (deyiləcəkdir!)” (ət-Tövbə, 34-35)

Beləliklə, əsl mərifət comərdlik və qədr-qıymət bilməklə könlü dərya halına gətirib Haqqın lütf etdiyi nemətləri və dünya alış-verişini axırət zənginliyinə çevirməkdir. Bu baxımdan, malın xeyirlisi sahibindən əvvəl axırətə göndərilən, canın xeyirlisi də Allah rızası üçün istifadə ediləndir.

Bələ ki, Əbu Zərr (r.a)-a aid bu hikmətli sözlər, eyni zamanda bir möminin dünya nemətlərinə baxış tərzinin necə olacağını çox gözəl ifadə edir:

“Bir malda üç ortaq vardır. Birincisi; mal sahibi, yəni sən, ikincisi isə; qəzavü-qədərdir. O, xeyir, yoxsa fəlakət və ölüm kimi şər gətirəcəyini sənə məsləhət etməz. Üçüncü ortaqsə; varisdir. O da bir an əvvəl başını yerə qoymağını (yəni ölümünü) gözləyər, öldüyün vaxt malını alar, sən də hesabını vərərsən. Əgər gücün çatarsa, sən bu üç ortağın ən acizi olma!

Allah təala: “Sevdiyiniz şeylərdən (haqq yolunda) sərf etməyinə savaba çatmazsınız...” (Ali- İmran, 92) buyurur. Məhz mənim ən sevdiyim malım bu dəvəmdir, (axırətdə qarşıma çıxması üçün) onu özümdən əvvəl sədəqə olaraq göndərirəm.” (Əbu Nuaym, Hilyə, I, 163)

Demək ki, Allahın lütf etdiyi nemətlər bəndəni Rəbbinə yaxınlaşdıracaq bir əbədiyyət işi olmalıdır. Cünki can və mal

nemətləri Allah yolunda sərf edildiyi vaxt Quranın ifadəsi ilə desək, bir “zinət” halına gələr, eks halda isə “fitnə” yə çevrilər.

Allah Rəsulu (s.ə.s) ümmətinin gələcəkdəki fitnəsi haqqında belə buyurur:

“Hər ümmətin bir fitnəsi vardır. Mənim ümmətimin fitnəsi də, təəssüf ki, malıdır.” (Tirmizi, Zöhd, 26/2336)

Bizim üçün bir imtahan olaraq verilmiş can və mal nemətlərini doğru istifadə etmək haqqında çox sayıda ilahi xəbərdarlıqlar vardır:

“Lakin Peyğəmbər və onunla birlikdə olan möminlər malları və canları ilə cihad etdilər (vuruşdular). **Bütün nemətlər məhz onlarındır, nicat tapanlar da məhz onlardır!”** (ət-Tövbə, 88)

“Ey iman gətirənlər! Sizə elə bir ticarət (qazanc yolu) göstərimmi ki, o sizi şiddətli əzabdan xilas etsin? (O qazanc yolu budur:) **Allaha və Onun Peyğəmbərinə iman gətirəsiniz. Allah yolunda malınız və canınız vuruşasınız** (cihad edəsiniz). **Bilsəniz, bu sizin üçün nə qədər xeyirlidir!”** (əs-Saf, 10-11)

Günlərin bir günü səhabələr Allah Rəsulundan (s.ə.s):

- “Ya Rəsulallah! Xeyirli insan kimdir?” - deyə soruşdular.

Allah Rəsulu (s.ə.s):

**Rəsulullah (s.ə.s)
səhabələrinə dini bir
məqsəd üçün yardım təklifi
edəndə qadınlar və hətta
kiçik qız uşaqları belə zinət
əşyalarını ortalığa tökər,
sırğalarını, bilərziklərini,
boyunbağlarını çıxardaraq
köñüldən fədakarlıq
edərdilər.**

- “**Canı və malı ilə Allah yolunda çalışan mömindrir**” -buyurdu. (Buxari, Cihad, 2; Müslim, İmarət, 122)

Ayələrdə və hədisi-şəriflərdə ifadə olunan can və mal vasitəsilə cihad etməkdən məqsəd yalnız qılınc müharibəsi deyildir. Qılınc zülmü ortadan qaldırmaq, haqqı bərpa etmək kimi zəruri hallarda istifadə edilən bir dəmir parçasıdır. Əsas qələbə könüllərin fəthidir. Necə ki, cihadla əlaqədar olan ayələrin endiyi Məkkə dövründə möminlərin hərbi gücü yox idi. Allah təala müsəlmanlara Quranı-Kərimlə böyük bir cihad etmələrini əmr edərək belə buyururdu:

“(Ya Rəsulum!) **Kafirlərə itaət etmə və onlara qarşı** (Quranla) **böyük bir cihad et!** (Var gücünle vuruş!)” (əl-Furqan, 52)

Quranı-Kərimdə insanları hidayətə qovuşdurmaq məqsədi ilə “Allah yolunda cihad etməyə” dair çox sayıda ifadə vardır. Ancaq bunların məhdud bir hissəsində real münaqişə olan qətlən bəhs edilir. O da zərurət halındadır. İslamda müdafiə və ya ilayı-kəlimətullah, yəni Allah kəlməsini ucaltmaq məqsədi xaricində bir müharibə yoxdur. Sırf torpaq əldə etmək üçün edilən müharibələr bəşəriyyətin üz qarasıdır və bir zülmdür. Quranı-Kərimdə belə buyurulur:

“...**Hər kəs heç bir kimsəni öldürməmiş**

**Həzrət Peyğəmbər (s.ə.s)
səhabələrindən soruşardı:**

“**Bu gün bir yetim başı
oxşadınızmı?**”

“**Bir xəstə ziyrətinə getdinizmi?**”

“**Bir cənazə namazında iştirak
etdinizmi?..**”

**Buna görə biz də ətrafımızda baş
verənlərdən bir mömin olaraq
məsuliyyət daşıdığınıizi hiss edib
icitməi ibadətləri qaçırmamağa
diqqət etməliyik.**

(bununla da özündən qisas alınmağa yer qoymamış) *və yer üzündə fitnə-fəsad törətməmiş bir şəxsi öldürsə, o, bütün insanları öldürmiş kimi olur. Hər kəs belə bir kimsəni diriltsə* (ölümən qurtarsa), *o, bütün insanları diriltmiş kimi olur...*” (əl-Maidə, 32)

Məhz bu ölçülər daxilində və İslami məqsədlər uğrunda möminlərin malları və canları ilə görəcəkləri bütün fədakarlıqlar Haqq qatında cənnəti satın almaq kimi böyük bir ilahi lütfə nail olacaq davranışlardır.

Digər tərəfdən, canı və malı Haqq yolunda isifadə etmək, gözəl əxlaqa bürünmək və saleh əməllərlə ruhumuzu təmizləmək onları Allah və Rəsulunun buyurduğu istiqamətdə yerinə yetirməklə mümkün olar. Maddi vəziyyətindən asılı olmayaraq hər bir mömin Allah Rəsulunun gözəl həyatını özünə nümunə götürməlidir. Çünkü Allah Rəsulu (s.ə.s) varlıqda da, yoxluqda da comərdliyin zirvəsində idи. O, səhabələrin arasında yoxsul-varlı ayrı-seçkiliyi etməz, əksinə comərdlik və infaq etməyə təşviq edərdi.

Rəsulullah (s.ə.s) səhabələrinə dini bir məqsəd üçün yardım təklifi edəndə qadınlar və hətta kiçik qız uşaqları belə zinət əşyalarını ortalığa tökər, sırgalarını, bilərziklərini, boyunbağılarını çıxardaraq könüldən

fədakarlıq edərdilər.

İnfaqdan məsul olmayacaq dərəcədə kasib səhabələrsə infaq əcrinə nail olmaq üçün dağdan bir odun gətirər, quyudan su gətirərək sədəqə verər, beləcə infaq həyəcanı içində əllərindən gələni edərdilər.

Bu infaq həyəcanını yaşayanlardan biri də Əbu Aqil əsl-Ənsari (r.a.) olmuşdur. Belə ki, o da bir miqdar xurma üçün bütün gecəni kürəyində su daşmış, qazancının yarısını ailəsinin ehtiyacı üçün ayırib, digər yarısını Allahın rızasını qazanmaq ümidi ilə Rəsulullahha (s.ə.s) gətirmişdi. (Təbəri, X, 251)

Sədəqənin miqdarı xüsusunda əsas götürülən ölçü hər kəsin öz gücү nisbətindədir. Onun Haqq qatında qiymətini müəyyən edən isə infaqdakı fədakarlığın dərəcəsi və qəlbəki comərdliyin ölçüsüdür.

Mal və candan Haqq yolunda istifadənin ən gözəl nümunəsini səhabələr göstərmişlər. Onlar haqqa, xeyrə və əbədi qurtuluş dəvətinə, imkanlarının çata biləcəyi son nöqtəyə kimi canlarını və mallarını comərdliklə səfərbər etmişlər. Həzrət Ömərin Xeybərdə payına düşən torpaq ərazisini Rəsulullahın məsləhəti ilə Allah yolunda vəqf etməsi bunun ən böyük nümunələrindəndir. (Buxari, Şurut, 19; Müslim, Vəsiyyət, 15)

Bu gün biz də səhabələrdəki iman eşq və vəcdi ilə öz halımızı müqayisə etməli və vicdanımızı sorğuya çəkməliyik. Səhabələr dünya həyatında axırət səadətini qazanmaq

üçün yoxsulluqdan qorxmadan böyük bir infaq səfərbərliyinə başlamışdır. Biz də axırətimizi düşünərək onların bu uca fəzilətindən nəsib almaq həyəcanı içində olmalıdır.

Bu barədə hədisi-şərifdə belə buyurulur:

“Kimin axırətdən narahatçılığı olarsa, Allah zənginliyi onun qəlbini yerləşdirər, işlərini düzəldər və dünya ona boyun əyərək gələr. Hər kim də dünya üçün narahat olarsa, Allah yoxsulluğu onun gözü qabağına qoyar, onu pərişan edər və bu dünya da ona ancaq təqdir edildiyi qədər boyun əyərək gələr.” (Tirmizi, Qiymət, 30/2465)

Unutmamaq lazımdır ki, mal-mülk həqiqətdə Allaha aiddir. Ancaq müəyyən müdədət üçün bəndənin əlində əmanətdir. İnfaq şüurundan məhrum olanlar haqqında Qurani-Kərimdə belə buyurulur:

“Allah tərəfindən baxş olunmuş maldövləti sərf etməyə xəsislik edənlər heç də bunu özləri üçün xeyirli hesab etməsinlər. Xeyr, bu onlar üçün zərərlidir. Onların xəsislik etdikləri şey qiymət günü boyunlarina dolanacaqdır. Göylərin və yerin mirası Allaha məxsusdur. Allah hər bir əməlinizdən xəbərdardır!” (Ali-İmran, 180)

Könlünə mənəvi aləmin nurlu parıltılarını sala bilməyən dünya qazancları ancaq şeytanların paylaşacaqları qismətlərdir. Məhz maddiyyat üçün ziyan edilən bir öm-

Mal və candan Haqq yolunda istifadənin ən gözəl nümunəsini səhabələr göstərmişlər. Onlar haqqa, xeyrə və əbədi qurtuluş dəvətinə, imkanlarının çata biləcəyi son nöqtəyə kimi canlarını və mallarını comərdliklə səfərbər etmişlər. Həzrət Ömərin Xeybərdə payına düşən torpaq ərazisini Rəsulullahın məsləhəti ilə Allah yolunda vəqf etməsi bunun ən böyük nümunələrindəndir. (Buxari, Şurut, 19; Müslim, Vəsiyyət, 15)

rün iki məzar daşı arasında bir faciə olacağını qavramaq elə də çətin deyildir. Allah təala mala və dünya sevgisinə könül verməyin faciəli aqibətini ayədə belə ifadə edir:

“Və elə zənn edər ki, mal-dövləti onu əbədi yaşadacaqdır. Xeyr! (Heç də onun güman etdiyi kimi deyildir). O mütləq (Cəhənnəmin alt mərtəbələrindən biri olan) Hütəməyə atlacaqdır! Sən nə bilirsən ki, Hütəmə nədir?! O, Allahın yanar odudur. Elə bir od ki, ürəkləri yandırıb-yaxar.” (əl-Huməzə, 3-7)

Bu dünyani şüursuz şəkildə mal-dövlət yiğmaq həvəsi içində keçirənlərin məzar səfərinə çıxıqları vaxt ovuclarında torpaqdan başqa bir şey tapa bilməmələri çox həzindir. Həyat beşik ilə tabut arasında dar bir dəhlizdə yolçuluğa bənzəyir. Dünya və axirət səadəti beşiklə tabut arasına pərcimlənən insan idrakının ölüm bilməcəsini həlli ilə başlar. Bu müəmmənəni dərk edə bilən fəzilətli və könlü zəngin möminlər var-dövlətlərini qəlblərinə salmaz, bunun sayəsində ömür fəslindəki əxlaqi fəzilətlər, xeyirxah əməllər və unudulmaz gözəlliyyə malik xatirələr qoyar, ardından da rəhmətlə yad edilərlər.

Nəfsəni arzuları uzaqlaşdırıb mal-dövlət sevgisini qəlbə yerləşdirməyin əhəmiyyətini Həzrət Mövlana gözəl misallarla belə ifadə edir:

“Su gəminin içində dolarsa gəmini batırar, gəminin altındakı su isə gəminin müvazinətini saxlayaraq onu istədiyi yerə çatdırar”.

“Təmiz bir könül gözü və əqli-səlim istəyirsəsə, tamah pərdələrini söküb at!”

Həzrət Peyğəmbər (s.ə.s) səhabələrindən

soruşardı:

“Bu gün bir yetim başı oxşadınızmı?”
“Bir xəstə ziyanətindən getdinizmi?”
“Bir cənəzə namazında iştirak etdinizmi?..”

Buna görə biz də ətrafımızda baş verənlərdən bir mömin olaraq məsuliyyət daşıdıǵımızı hiss edib icitmai ibadətləri qaçırırmamağa diqqət etməliyik.

O möminlərə müjdələr olsun ki, qəlblərinə imanı, sinələrinə Quranı, vicdanlarına gözəl əxlaqi yerləşdirib əbədi səadətin baharı içində yaşayırlar. Halal yolla qazanıb sərvətlərini Allah yolunda sərf edirlər. Salehlərlə birlikdə olub onların hallarından feyz, hikmətlərindən də nəsib alırlar. Özlərini insanların hidayəti üçün Haqqa həsr edən əhli-iiffət yoxsulları sevər və onları möhnət altında qoymadan Haqq rızası üçün ehtiyaclarını təmin edər, onlara xidmət göstərərlər. Nəfslərini təmizləmə səyi içində olduqlarından, xasiyyətlərini islah edib gözəlləşdirərkən könüllərini ilahi feyzlərlə doldururlar. *“...Ehtiyacınızdan artıq qalanını (möhtaclarla paylaşın)!“* (əl-Bəqərə, 219) əmrində buyurulduğu kimi imkanlarını Haqq yolunda xərcləyərlər. Əmanətə diqqət edər, əhdə vəfa göstərərlər.

Allah təala bizi də xeyirlərin açarı, şərlərin kılıdı olan o bəxtəvər bəndələr sırasına daxil etsin. Ömrün qısa günlərini axirətin əbədi həyatı üçün sərf edərək əbədiyyət yurduna alnıaçıq, üzüağ getməyi hamımıza nəsib etsin!

Amin!..

Həyat beşik ilə tabut arasında dar bir dəhlizdə yolçuluğa bənzəyir. Dünya və axirət səadəti beşiklə tabut arasına pərcimlənən insan idrakının ölüm bilməcəsini həlli ilə başlar. Bu müəmmənəni dərk edə bilən fəzilətli və könlü zəngin möminlər var-dövlətlərini qəlblərinə salmaz, bunun sayəsində ömür fəslindəki əxlaqi fəzilətlər, xeyirxah əməllər və unudulmaz gözəlliyyə malik xatirələr qoyar, ardından da rəhmətlə yad edilərlər.

SƏNƏ EHTİYACIMIZ VAR

*D*ost sirdəş bildiyin, hər an yanında olduğunu hiss etdiyin insanların səni qaranlıqlar və çətinliklər arasında tərk etdiyini, qarşında olduğunu görürsən, bu dünyada. Çünkü mənfəətlər üzərinə qurulub bu dünyadakı dostluqlar, sevgilər və hər şey. Sanki dünya sevgisi gözümüzü və könlümüzü kor edib.

Calışma otağında yalnızlıq fürsətindən istifadə edərək başımı əllərimin arasına alıb həqiqətə səyahət etməyə çalışdım. Məcazi dünyaya həqiqət pəncərəsindən baxmaq, insanı həqiqətləri görmə və düşünməyə vadar edir. Nə qədər yalnız və gücsüz olduğumu, istəməsəmdə gördüm. Çünkü həqiqətlər həqiqətənacidir. Bu dünyanın, malin, dövlətin, hər şeyin aldadıcı və keçici olduğuna, sözün əsl mənasında bələd oldum. Sahib olduğun hər şey bir anda yox olub gedir və əlindən heç bir şey gəlmir. Nə qədər acizik. Hər şeyin həqiqi sahibi və maliki Odur.

Dost sirdəş bildiyin, hər an yanında olduğunu hiss etdiyin insanların səni qaranlıqlar və çətinliklər arasında tərk etdiyini, qarşında olduğunu görürsən, bu dünyada. Çünkü mənfəətlər üzərinə qurulub bu dünyadakı dostluqlar, sevgilər və hər şey. Sanki dünya sevgisi gözümüzü və könlümüzü kor edib. Mənfəətlər savaşının içindəyik.

Bütün bu nöqsanları görünçə sənə nə qədər ehtiyacımızın olduğunu hiss edir və uca səslə səslənmək istəyirəm. Sənə ehtiyacım var, ya Rəsulallah!...

Ona görə sənə ehtiyacım var ki, sən bizi qarşılıqsız sevirssən. Hər anda bizi düşünür, bizə görə göz yaşı tökürsən. Sənə zülm etsələr də, müşriklərə bəddua etməyəcək qədər mərhəmət nişanəsisən. Ən zalim və qəddar insanlara əxlaq və davranışlarınıla təsir edərək, zalim, qatı ürəklərini pambıq kimi yumşaltma gücünə sahib, uca xislatlərə malik bir peyğəmbərsən sən. Yetişdirdiyin tarix yazan tələbələrinə olan əshabını düşündükcə, sənin ümmətindən olduğumuzu

B

iz səni atamızdan, anamızdan, övladlarımızdan, işimizdən, aşımızdan çox sevə bilmirik. Səni həyatımızın heç bir anına əks etdirmirik. Həyatımızda, sənin bizə göstərdiyin düsturlarla deyil, özümüzün qoymuş olduğu düsturlarla yaşayırıq. Çünkü sənin düsturlarında dünyalıq mənfəət yoxdur.

söyləməyə utanıram. Biz sənə layiq ümmət deyilik. Sənin yolundan gedən ümmət belə olmalı deyil. Sən bizə sevməyi, vəfanı, mərhəməti, hörməti dostluğunu öyrətdin. Amma biz sadəcə onları kitablardan oxuyub keçirik. Sadəcə sətirlərdə qaldı sənin bizə etdiyin nəsihətlər. Çünkü öyrətdiyin bu xisətlərin dünyada mənfəət qarşılığı yoxdur.

Sən bizə “qonşun acsa tox yatma”, “yediyindən ona yedir, geydiyindən ona da geydir” dedin. Amma biz bunlara qulaq asmadıq. Nəinki onları yedirib geydirmək, hətta həsədimizdən onların bir şeyə sahib olmalarından belə çox narahat oluruq. Mənə toxunmayan ilan min yaşasın deyərək yaşayırıq. Heç kimin dərdi bizi maraqlandırırmır. Sən bizə, kiçiklərə mərhəmət və böyüklərə hörmət etməyi öyrətdin. Amma artıq hər kəs özünü fikirləşir, mərhəmət və hörmət tarixə qarışdı, ya Rəsulallah!

Sən bizə, “özün üçün istədiyini müsəlman qardaşın üçün də istə” -deyə nəsihət ettin. Amma biz hər şeyi özümüz üçün istəyirik. Hər kəsdən daha çox imkanlara sahib olmaq istəyirik. Arzulamadığımız şeyləri də başqalarına layiq görürük. Hədiyyə verərkən belə, işimizə yaramayan əşyalarımızdan veririk. İnfaq edərkən, tarixi keçmiş və istifadə etmədiyimiz əşyalarımızı könül xoşluğu ilə veririk. Çünkü bizim işimizə yaramır. Halbuki sənin əshabın Məkkədən Mədinəyə hicrət etdikdə oradakı ümmətin, sahib olduğu iki şeydən birini digər qardaşı üçün tərəddüd etmədən vermişdi. Biz isə sadəcə bunları tarix səhifələrinidən oxuyur və heyrət edirik. Çünkü hər şeyimiz göstəriş üçün olmağa

başladı. Sədəqə vermək qədər savablı olduğunu ifadə etdiyin təbəssüm, pisliklərdən çəkindirən namaz da, bizim üçün göstəriş mənbəyi oldu.

Bizə, elmi Allah rızası üçün təhsil edin, yoxsa cənnətin qoxusunu belə ala bilməzsiniz deyə tövsiyələr etdin. Amma biz unutduq bunları. Nəinki dünyəvi, hətta dini fənləri də dünya mənfəətləri üçün öyrənirik. Heç ölməyəcək kimi dünya üçün, sabah öləcək kimi axırət üçün çalışın, dedin. Amma biz sadəcə dünya üçün çalışırıq. Axırəti tamamilə unutmuşuq.

Dedin ki, məni hər şeydən və hər kəsdən çox sevin. Yoxsa sevmiş sayılmazsınız. Bunu, canlarını və mallarını sənə fəda edən səhabələrinə belə, söylədin. Bizim sənə olan sevgimiz isə rəflərdə kitab səhifələri arasında qalır, ey Peyğəmbər! Biz səni atamızdan, anamızdan, övladlarımızdan, işimizdən, aşımızdan çox sevə bilmirik. Səni həyatınızın heç bir anına əks etdirmirik. Həyatınızda, sənin bizə göstərdiyin düsturlarla deyil, özümüzün qoymuş olduğu düsturlarla yaşayırıq. Çünkü sənin düsturlarında dünyalıq mənfəət yoxdur.

Bu gün aramıza gəlsən heç birimiz üzünə baxa bilməyəcəyik.

Biz səni belə təmsil edirik, ya Rəsulallah!

Ya Rəsulallah! Sənə ehtiyacımız var. Sənin əqlaqına, şəfqətinə mərhəmətinə, co-mərdliyinə, hər xislətinə ehtiyacımız var.

Sən bizə “qardaşlarım”-deyə xitab etdin, amma biz sənə qardaş olmanın dəyərini bilmir, həqiqətini anlamırıq.

MƏRYƏMİN GÜNDƏLİYİ

3 DEKABR 2007

Mərhəba!

Atam sabah dağın ətəyində adını bilmədiyim bir kənddə, yaşlı bir babanı ziyan edəcəyimizi dedi. Yaxşı baba imiş.

Bu böyükleri də başa düşə bilmirəm. Yaxşı babaları görmək üçün uzaqlaramı getmək lazımdır? Buralarda da yaşlı və yaxşı babalar yoxdurmu? Yaxşı babalar hər zaman uzaqlarda olurmu? Bir o qədər də getmək istəmirəm, amma yenə də xeyirlisi...

4 DEKABR 2007

Dağların ətəyində uzun yol qət edərək kənddə çatdıq. Atamlı anam maşından düşmədən əvvəl çox qalmayaq deyə sözləşdirilər. Bu böyükler çox qəribədirlər. Həm yaxşı baba deyirlər, həm də çox qalmayaq deyə sözləşirlər.

Əli babanın Musa adında bir müəllimi varmış. Uzun illər bundan əvvəl vəfat etmiş. Müəllimini və onun oğlunu o qədər çox sevir ki, onların adını eşidəndə göz yaşlarını saxlaya bilmir. Əli baba mərhum müəlliminə və onun oğluna çox dua etdi.

Yaşlı babanın adı Əli imiş. Yanaqlarından öpdü. Beli bükülmüş çox yaşlı bir baba. Ağzı quru olduğundanmı, nədənsə öpüşündən diksinmədim. Marçiltı ilə öpənlərdən deyildi.

Əli babanın təbəssümü və təbəssümünün ardından ağlaması, yatağının kənarında asılı olan təsbehi, başındakı bəmbəyaz təkkəsi, atasının divardan asılmış rəsmi, paltarlarının nimdaşlığına rəğmən təmiz olması və otaqdan pis qoxunun gəlməməsi diqqətimi çəkdi.

Əli baba danışarkən Allah, Məhəmməd isimləri keçdikcə ağlayır. İki-üç cümlədən biri dua cümləsi. Hər halda Əli baba Allahı çox sevir. Əli babanın Musa adında bir müəllimi varmış. Uzun illər bundan əvvəl vəfat etmiş. Müəllimini və onun oğlunu o qədər çox sevir ki, onların adını eşidəndə göz

yaşlarını saxlaya bilmir. Əli baba mərhum müəlliminə və onun oğluna çox dua etdi.

Görəsən necə olub ki, Musa müəllim özünü bu qədər sevdirə bilib? Atamın da orta məktəbdə, universitetdə müəllimləri olub. Amma mən bircə dəfə də olsun atamın onlardan bəhs edərkən ağladığını görəmədim, onlara dua etdiyini heç eşitmədim. Əli babanın Musa müəllimini görmək istərdim.

Yatağının kənarında iki yaylığı var. Bir az nimdaş olsalar da işə yarayırlar. Diqqqət etdim. Əli baba göz yaşlarını silmək üçün ayrı, burnunu silmək üçünsə ayrı dəsmaldan istifadə edir. Yaşım az olsa da indiyə qədər göz yaşı üçün xüsusi dəsmal işlədən bir adam görmədim. Onu da deyim ki, böyük-lərin uşaqlar kimi ağlaması mənə çox qəribə gəldi. Biz uşaqlar şokalad, oyuncaq və s. kimi seylər üçün ağlayırıq. Bəs Əli baba?..

Anamla atam qalxmaq üçün bir-birinə göz etdilər. Əli baba “bir fincan çay içmədən olmaz” deyərək izin vermədi. Yaxşı ki, izin vermədi, çünki mən adamı marçılı ilə öpməyən bu babanın yanında çox qalmaq isteyirəm.

Ayrılarkən Əli baba başıma siğal çəkdi. Anamla atam, bacımla mənə dua etməsini rica etdilər. Əli baba ağlayaraq dua etdi, amma nə dediyini anlamadım.

Maşınla evə qayıdarkən atamla anam Əli babaya göz yaşlarını və burnunu silməsi üçün iki ədəd gözəl dəsmal almaq mövzusunda sözləşdilər.

14 DEKABR 2007

Bu gün bazarı çox gəzsək də istədiyimiz kimi güzel və yumşaq dəsmal tapmadıq. Atam yorulduğu üçün “*bu qədər axtarmaq kifayət edər. Bazarda tapa bilmədik, gedək*” dedi. Guya başqa vaxt həll edəcəkmiş. Elə dedi.

5 FEVRAL 2008

Anamla atam “*Əhməd dayigili də götürüb Əli babagılı gedək*” sözlərini həyata keçirə bilmədilər. İkişinə də tənbəl deməyə

dilim gəlmir. Görəsən dərslərimlə bağlı buna bənzər bir xüsusda səhlənkarlıq etsəydim necə qarşılıyardılar?..

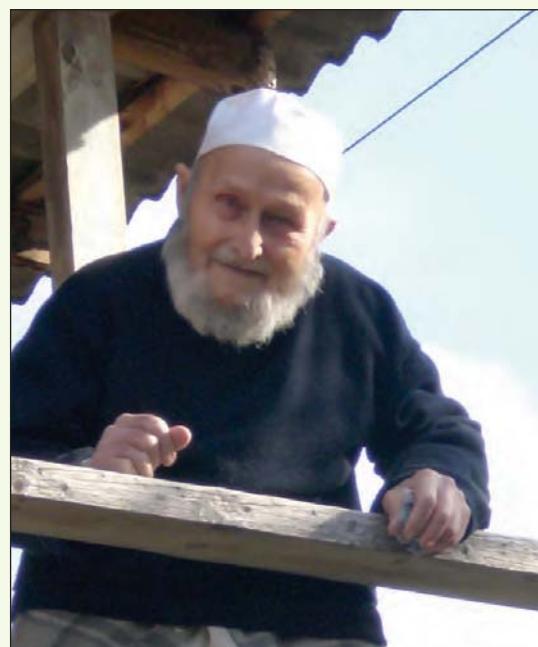
29 MAY 2008

Bu gün Əli babanın ölüm xəbərini aldıq. Çok təsirləndik.

Atam bir ara özünün səhlənkarlığını və tənbəlliyyini, bir cüt dəsmal alaraq Əli babaya apara bilmədiyini etiraf etdi. Başqa bir əmi “*yaxşı insanlar yaxşı atlara minib getdilər*” deyə bitən hekayə danışdı. Ey yaxşı insanlar, niyə bizi pis insanlarla pis atların ümidiనə qoyub gedirsiniz?

Gülə-gülə Əli babam. Ümid edirəm ki, saçlarımı oxşayaraq məni sevdiyin və öpdüyüün kimi qarşilarlar səni də. Gözündən həsrətlə axan yaşların cənnət bağçası olduğunu düşündüyüm qəbrinin içərisini daha da yaşıllaşdıracağına, gülləri daha da böyüdəcəyinə inanıram.

Uzaqlardan gələrək məni sevib oxşayan bir babam da var. Bir gün sənin kimi onun da yaxşı atlara minərək uzaqlaşma ehtimalını düşündükcə çox pərişan oluram. Səni xatırladığım hər an sənə fatihələr göndərəcəyəm. Söz verirəm...

Müasir Türk dünyasının tanınmış şairi, elm xadimi, Qarabağ aşığı

Yavuz Bülent Bakiler

“Bir gelen olsaydı Karabağ’ımdan Gider ayaklarına gözlerimi sürerdim.”

İrfan jurnalı: Türkдilli xalqlara, Türk cumhuriyyәtlәrinә olan bağlılığınız nə zamandan özünü göstərməyə başladı?

Yavuz Bülent Bakiler: Uşaqlığım türkdilli ölkələrin həsrəti ilə, onlara olan sevgi ilə keçdi. Universitetdə oxuduğum illərdə qəlbimdəki bu istək daha da artaraq atəşə çevrildi. Zamanla Türk cumhuriyyətlərinə olan rəğbətim, məni bu ölkələri ağlımla, məntiqimlə, bilgilə və ürəyimlə

araşdırmaq yoluna sövq etdi. 1976-ci ildə Yuqosliyaya, 1980-ci ildə Türküstana və Azərbaycana gəldim. Beləliklə türkdilli ölkələri yaxından tanıma fürsəti əldə etdim. Bu torpaqlarda gəzərkən tərifolunmaz bir həzz yaşadım. Min illik sevda yanğısıyla buraları gəzdim, gördüm. İnanılmaz dərəcədə buranın təsiri altına düşdüm. Türkiyəyə qayıtdıqdan sonra Türk cumhuriyyətləri ilə əlaqədar 101 televiziya programı hazırlayaraq tamaşaçıya təqdim etdim. Bütün bun-

Mənim əslim, ulu babalarım hal-hazırda erməni işğali altında olan Qarabağ torpaqlarının Ağdam rayonundan Türkiyəyə köçmüşlər. Azərbaycana gəldiyim zaman uzun illər deyil, uzun əsrlər bərabər yaşadığım insanlara qovuşmağın həzzini dadıram. Hər zaman söylədiyim bir gerçək var: mən Azərbaycanı digər Türk dövlətlərdən çox sevirəm.

Yavuz Bülent Bakiler kimdir?

Türkiyənin məşhur yazıçı və şairi Yavuz Bülent Bakiler 1936-cı ildə Sivasda dünyaya göz açmışdır. İbtidai və orta məktəbi Sivasda bitirən şair Ankara Universitetinin Hüquq fakültəsindən məzun oldu.

Bir müddət Ankara tele-radio şirkətində çalışdı. Mədənniyyət Nazirliyində müşavir yardımçısı vəzifəsinə təyin olundu. Hisar jurnalı şairləri arasında yer aldı. Şeirlərində Anadolunu, Anadolu insanını ön plana çıxaran şair eyni zamanda bütün Türk dünyasını, xüsusilə Azərbaycanı öz şeirlərində tərənnüm etmişdir. Milli-mənəvi dəyərlərə bağlı olan şairin üslub və dili çox sadə və asandır.

lar nənim türkdilli xalqlara və Türk cumhuriyyətlərinə nə qədər bağlı olduğunu göstərir. Etiraf edim ki, bu ölkələri gəzərkən izahı mümkün olmayan bir həssasiyyət duyuram. Türkiyəyə qayıtdıqdan sonra da buraların təsirini uzun müddət öz üzərimdə hiss edirəm.

İrfan jurnalı: Bir çox şeirləriniz Azərbaycan, Qarabağ həsrəti ilə doludur. Azərbaycanın həyatınızdakı xüsusi yeri nədir, bir az bundan bəhs edərdinizmi?

Bakiler: Dediiniz kimi, Azərbaycanın mənim üçün əhəmiyyəti digər Türk cumhuriyyətlərindən daha fərqlidir. Çünkü mənim əslim, ulu babalarım hal-hazırda erməni işğali altında olan Qarabağ torpaqlarının Ağdam rayonundan Türkiyəyə köçmüşlər. Azərbaycana gəldiyim zaman uzun illər deyil, uzun əsrlər bərabər yaşadığım insanlara qovuşmağın həzzini dadıram. Hər zaman söylədiyim bir gerçək var: mən Azərbaycanı digər Türk dövlətlərdən çox sevirəm.

İrfan jurnalı: Qarabağda oldunuzmu heç?

Bakiler: Bəli, ilk dəfə 1986-cı ildə Sovetlər dönməmində çox əziyyətdən sonra Qarabağı ziyarət etmək imkanı əldə etdim. Yeri gəlmışkən Qarabağla bağlı yaşadığım çox təsirli bir

Zamanla Türk cumhuriyyətlərinə olan rəğbətim, məni bu ölkələri ağlımla, məntiqimlə, bilgimlə və ürəyimlə araşdırmaq yoluna sövq etdi. 1976-cı ildə Yuqoslaviyaya, 1980-ci ildə Türküstana və Azərbaycana gəldim. Beləliklə türkdilli ölkələri yaxından tanıma fırsatı əldə etdim. Bu torpaqlarda gəzərkən tərifolunmaz bir həzz yaşadım. Min illik sevda yanğısıyla buraları gəzdim, gördüm. İnanılmaz dərəcədə buranın təsiri altına düşdüm.

hadisəni sizinlə paylaşmaq istəyirəm:

1961-63-cü illərdə Ankarada, Çankaya köşkündə cumhur başqanlığı mühafizə alayında ehtiyatda olan zabit rütbəsində xidmət etdim. Tərxis olduqdan sonra Ankarada kərküklü gənclərlə bir evdə qalırıq. O zamanlar Qarabağ həsrəti ilə yanib-tutuşurdum. Bir gecə çox qəribə yuxu gördüm: Qırmızı rəngli uzun bir avtobusla Azərbaycana getmişdik. Bir idarənin yanında avtobus dayandı və mən aşağı düşdüm. Qəzet bürosu olan idarəyə girdim və oradan çıxdığım zaman bizi gətirən avtobusun getdiyini gördüm. Təlaş və həyəcan içində ikən, yanımda 12 yaşlarında bir uşaq peydə oldu. Mənə: "Qorxmayın, mən sizi avtobusunuza apararam" -deyir. Ardınca da: "Qarabağı görmək istərdinizmi?" -deyə məndən sorusur. Cavab olaraq: "Təbii ki, görmək istərdim. Qarabağ mənim ata-baba yurdumdur" deyirəm. Əlimdən tutaraq məni üstü örtülü bir yerdən keçirir və çölə çıxırıq. Çöldə yağış yağır və səmada göy qurşağı var. O göy qurşağının altında dağılmış məscid və yarısı görünən iki minarə gözümə dəyir. Bu mənzərə qarşısında birdən-birə ağlamağa başlayıram. Uşaq nə üçün ağladığımı soruşduqda: "Bura mənim atalarımın diyarıdır. Kim bilir ulu babalarım bu məsciddə nə qədər namaz qılışlar. Qarabağı viran gördüyüm üçün bu qədər təsirləndim" -deyə cavab verirəm. Bu zaman ayıldım... Gördüyüm o yuxunu şeirlə ifadə etdim:
*Şimdi, çok uzaklarda bir şəhər vardır;
Camileri yıkılmış, minareleri yarılm.
Bu şəhərin cilesini ben çekerim yillardır,
Hasretini ben duyarım!..*

1980-ci ildə Azərbaycana gəldim. O zaman Qarabağa getmək istəsəm də Moskvadan izin vermədilər. Tərifə sığmaz üzüntülərlə Türkiyəyə qayıtdım. 2 il sonra təkrar Azərbaycana gəldim. Yenə Moskvadan Qarabağa getmək üçün izin

ala bilmədik. Nəhayət üçüncü il gəldiyimdə Bəxtiyar Vahabzadənin, Abbas Zamanovun, Xudu Məmmədovun və digər dostlarımın böyük cəhdindən sonra Qarabağa getməyə nail oldum. Lakin 1980-ci ildə ilk gəldiyim zaman məni Qarabağa apara bilmədikləri vaxt bir muzeydə ikən: "Heç olmasa mənə Qarabağın şəklini göstərin, görüm necə yerdir? Dağlıqmı, düzənlilikmi, evləri necədir?" –deyə xahiş etdim. Bir neçə dəqiqlidən sonra böyük bir şəkil gətirdilər. Qədim Qarabağın köhnə bir şəkli idi. Gördüyüm mənzərə qarşısında dəhşətə qapıldım. Çünkü gördüyüüm şəkil 1963-cü ildə yuxuda gördüyüüm mənzərənin eynisi idi. Yıxılmış məscidlər, yarım qalmış minarələr... Başımı qaldırıb pəncərədən çölə baxdım: yağış yağmışdı və havada göy qurşağı vardı. Yuxuda gördüyüüm mənzərəni Allah mənə 17 il sonra şəkildə göstərmişdi...

1986-cı ildə məni Qarabağa apardıqları zaman oradan bir miqdər topraq gətirdim. Gətirdiyim torpağın bir ovucunu indi Sivasda uyuyan atamın kəfəni üzərinə atdım. İkinci ovuc toprağı isə evimdə saxlayıram. Vəsiyyətim var: mən ölündə övladlarım kəfənimin üstünə atacaqlar. Və ruhum, Qarabağ yenidən Azərbaycan torpaqlarına qatıldıqdan sonra rahatlıq tapacaqdır. (gözləri dolur)

İrfan jurnalı: Yavuz bəy, Qarabağ münaqışının sonunu necə görürsünüz?

Bakiler: Hər bir türk övladı kimi, mən də Qarabağın yenidən alınacağına ümid edirəm. İnşallah o torpaqlar yenidən bizim olacaqdır. Və həzurunuzda namusum, şərəfim üzərinə and içirəm ki, o torpaqların geri alınması üçün səfər-bərlik elan edilsə, hər kəs kimi mən də əlimə silah alaraq Qarabağın azadlığı naminə döyüşlərə qatıaram.

İrfan jurnalı: Yavuz bəy, çox dəyərli vaxtinizi bizimlə müsahibəyə ayırdığınız üçün təşəkkür edirik!

Bakiler: Mən də öz növbəmdə sizə təşəkkür edir və çalışmalarınızda müvəffəqiyətlər arzulayıram.

KARABAĞ HASRETİ

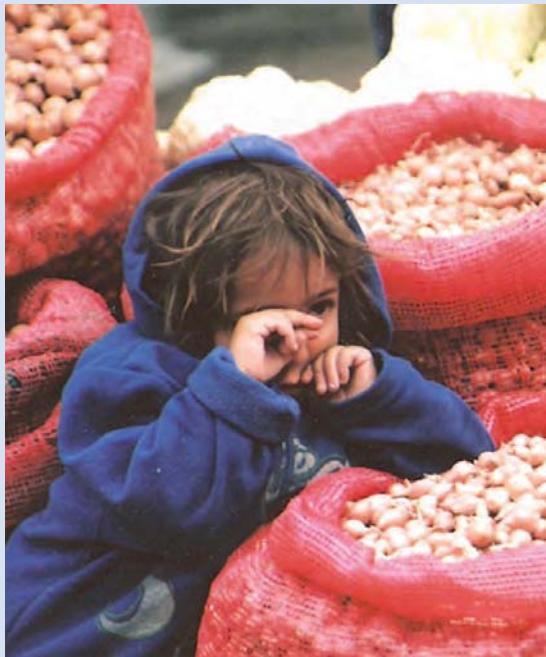
*Şimdi, çok uzaklarda bir şəhər vardır;
Camileri yıkılmış, minareleri yarılmış.
Bu şəhrin çilesini ben çekerim yillardır,
Hasretini ben duyarım!*

*Şimdi çok uzaklarda bir şəhər vardır:
Ki sizlatır yüreğimi yillardan beri.
Vatan olmasına vatan Anadolu'casına
Ama vatan haritamda yoktur yeri!...
Güzelim türkülerini türkülerimiz gibidir.
Ve kalpaklı, bindallı oyunlarını balam
Bilenlerimiz bilir!...
Bir gün bir selam gelse Anadolu'mdan
O şəhirden simsıcak bir selam gelir!*

*Balam, balam diye okşardı beni anam
Anamın dizinde hep ben Hazar'ı yaşadım
Hazar'ın diliyle benim dilim bir...
Hazar, şimdi yere inmiş bulutlar mahşeridir.
Ve Karabağ, çekik gözlü bir Türkmen kızı
gibi
Hazar'ın yakınına bağdaş kurup oturmuş
-Dedem Hacı Murat'ın- Destan şəhridir!...
Gidip göremedigim o topraklara
Delikanlı gönlümün selamını verdim.
Bir gelen olsaydı Karabağ'ından
Gider ayaklarına gözlerimi sürerdim.
Bir gün biterse her şey Karabağ'ı görmeden
İstemem bandolar, büyük çelenkler.
Üstüme, okunarak bir avuç o mübarek
Karabağ toprağından serpilse yeter.*

Yavuz Bülent BAKİLER

TİCARƏT VƏ BİZ

Öz məhsullarını sata bilmək üçün bəzi şirkətlər də xüsusən uşaqlara təsir göstərmək məqsədilə reklam çarxları vasitəsi ilə onların diqqətini çəkməyə başlayırlar. Hətta bəzən uşaqlar kiçik yaşlarında olmalarına baxmayaraq reklam filmlərini və oradakı sözləri belə, əzbərləyirlər. Bu da onların psixologiyasına təsir etdiyini və ruhlarının dərinliklərinə qədər girə bildiklərini göstərməkdədir.

Ticarətin əsas ana vasitələrindən bəziləri də istehsal edilən mali reklamı və ya hər hansı bir ticarət işinə başlamaq üçün güvənin olmasıdır. Yaxşı malın reklama ehtiyacı olmaz deyilsə də bu bir həqiqətdir ki, günümüzdə ən böyük firmalar gəlirlərinin böyük bir hissəsini reklama xərcləyirlər. Yaxud da o mallar daha çox satılır ki, onların reklamı da çox olur. Biz bu gün burada reklamların ticari məqsədlərindən deyil, onların insanların həyatına, mənəviyyatına və xüsusən də uşaqların reklam çarxlarında istifadə edilməsi və bunun onların psixologiyasına olan təsirlərindən danışmağa çalışacağımız.

Son illərdə aparılan araştırmalara görə balaca yaşda olan uşaqların reklamlara cəkilməsi, onların şirkətin şəxsi mali kimi istifadəsi və hətta ailələrinə bunun üçün böyük miqdarda pul vermələri hadisələrinin sayı artmaqdadır. Bu hadisə ilk dəfə 1984-cü ildə ABŞ-da oyunaqların reklamı və satışını təşkil etmək üçün başladılmışdır. Bundan sonra bu reklamların toplam bir saat olan zaman limiti ortadan qaldırıldı. Bunu nətəcəsində də bu sahəyə olan maraqla daha da artdı. Son zamanlarda aparılan araştırmalara görə, Mc Donalds və Coca Cola şirkətləri dünyada bu sahəyə ən çox pul ayıran şirkətlərdir. Onu da qeyd edək ki, çəkilən reklamların çoxu şirniyyat, oyunaq və müxtəlif içkilərin təqdimini özündə əks etdirir.

Öz məhsullarını sata bilmək üçün bəzi şirkətlər də xüsusən uşaqlara təsir göstərmək məqsədilə reklam çarxları vasitəsi ilə onların diqqətini çəkməyə başlayırlar. Hətta bəzən uşaqlar kiçik yaşlarında olmalarına baxmayaraq reklam filmlərini və

Hər hansı bir insanın həyatda hörmət edilən birisi kimi tanınması üçün onda olması lazım olan sifətlərin başında etibar və ya güvən məsələsi gəlməkdədir. Belə ki, bu cəhəti ilə seçilməyən və ya nöqsanlı olan şəxslər nəinki ticarət sahəsində, hətta bütün sahələrdə qabağa gedə bilməzlər.

oradakı sözləri belə, əzbərləyirlər. Bu da onların psixologiyasına təsir etdiyini və ruhlarının dərinliklərinə qədər girə bildiklərini göstərməkdədir. Buradakı əsas qayə uşaqların məcbur etmək qabiliyyətini işə salmaqdır. Çünkü balacalar orada gördük-lərini əldə etmək üçün valideynlərini çox asan bir şəkildə yola gətirə bilirlər.

Gördüklərini almağa həvəsləndirilən uşaqlar həmçinin israfa da alışdırılmış olurlar. Belə ki, evdə eyni oyuncağı olmasına və yemək ehtiyacının olmamasına baxmayaraq yeni gördüğünün alınmasını istəyir. Belə hallarda valideynlər uşağı vaz keçirməyə çalışalar da, bu çox vaxt baş tutmur. Nəhayət hər zaman uşağın istədiyi olur.

Bəs bütün bunlardan necə qurtulmaq mümkündür? Balacalara televiziyyaya və ya onların xoşladiqları reklamlara baxmayı qadağan etmək çox çətin məsələdir. Amma mümkünkündür. Sadəcə onlara hər gördüyüni istəməməyi, valideynləri pis vəziyyətdə qoyub onların razılığı olmadan hər hansı bir şeyə məcbur etməməyi öyrətməklə mümkündür.

Hər hansı bir insanın həyatda hörmət edilən birisi kimi tanınması üçün onda olması lazım olan sifətlərin başında etibar və ya güvən məsələsi gəlməkdədir. Belə ki, bu cəhəti ilə seçilməyən və ya nöqsanlı olan şəxslər nəinki ticarət sahəsində, hətta bütün sahələrdə qabağa gedə bilməzlər. Elə

buna görə də, el içində bir insanın necə olduğunu öyrənmək üçün onunla ticarət və ya yola çıxdığını soruşurlar.

Başqa bir xüsus aldatma məsələsidir.

Ticarətdə bir dəfə də olsa kimisə aldat-dınsa və ya kələk gəldinsə demək sən bu sahədə real olan hər hansı bir addım ata bilməzsən. Hətta dinimizdə belə buyurulur ki, Allah kimi bu dünyada rəzil etmək istəsə ona olan etibar və güvəni ondan alar. Bununla da o insan cəmiyyət içində etibarını itirməklə hamının nifrət etdiyi və uzaq olmağa çalışdığı bir insan olar.

Müasir günümüzdə texnologiyanın inkişafı insanların işlərini asanlaşdırmaqla bərabər özü ilə bəzi problemlər də gətirməkdədir. İstədiyin hər bir şeyi artıq internet vasitəsi ilə ala və ya sata bilirsən. Amma həm alanın, həm də satanın içində bir narahatlıq duyğusu vardır. Bu səbəblə satan malın pulunun əvvəlcədən ödənil-məsini istər, alan isə bank hesablarının baş-qası tərəfindən oğurlanmasından qorxar. Yəni hər iki tərəf bir-birini tanımadıqları və görmədik-ləri üçün inamsızlıqdan yaranan bir hal içində ticarət etməyə başlayırlar. Hətta son illərdə aparılan araşdırmalara görə internet vasitəsi ilə aparılan ticarətdə aldatma və aldadılma hadisələri günbegün artmaqdadır. Hazırda bütün dünya bunun qarşısını almaq üçün nə qədər çalışsa da hələ istənilən nəticəyə çata bilməyib.

İBRƏT İSTƏYƏN VARMI?

Qazanchı ticaret

Məkkədən Mədinəyə hicrətdən əvvəl Allah Rəsulu (s.ə.s) Aqabə deyilən vərdə mədinəli 72 nəfərdən beyət aldı. Onların içindən Abdullah b. Rəvaha (r.a):

Ya Rəsullallah! Rəbbin və özün üçün şərtlərini söylə, dedi. Allah Rəsulu (s.ə.s):

Rəbbim üçün şərtim, Ona ibadət etmək və heç bir şeyi Ona ortaq etməməkdir. Özüm üçün şərtim, öz canınızı qoruduğunuz kimi məni də qorumanızdır.

Mədinəlilər “Bunu etdiyimiz təqdirdə bizim üçün qarşılıq olaraq nə var? Dedilər.

Rəsulullah (s.ə.s): “Cənnət var” deyə cavab verdi. Mədinəlilər:

“Bu alver çox qazanchı oldu. Biz bu alverin pozulmasını və bu vəzifənin bizdən alınmasını heç arzulamırıq” dedilər. Bunun üzərinə Tövbə surəsinin 111-ci ayəsi nazıl oldu: “Allah müminlərdən mallarını və canlarını cənnət qarşılığında satın aldı.....” (Nə gözəl ticarət! Nə gözəl Müştəri!)

Mənim Müştərim

birə yeddi yüz verir.

Edinədə quraqlıq baş vermişdi. O vaxt Şamdan Osman (r.a) in yüz dəvə buğda yüklü karvanı Mədinəyə gəldi. İmkani olan səhabələr kavranın yanına gedərək: “bu buğdanı bizə sat.” -dedilər. Osman (r.a): yox, sizə satmırıam, dedi. Onlar: Biz birə-yeddi artıq veririk, dedilər.

Osman (r.a) yox, olmaz. Mən daha artıq qiymət verənə satıram, dedi. Oradakılar gedib Əbu Bəkr (r.a) -a şikayət etdilər. Əbu Bəkr (r.a):

Siz, Osman haqqında pis fikirləşməyin, gəlin bərabər gedək, niyə belə hərəkət etdiyini özündən öyrənək, dedi. Karvanın yanına gəlib:

Ey Osman! Səhabələr səndən inciyiblər. Niyə buğdanı onlara satmamışan?

Osman (r.a) belə cavab verdi:

Onlar mənə birə yeddi verirlər, mən malımı daha çox verənə satıram. Mənim Müştərim birə yeddi yüz verir. Siz də şahid olun, bu yüz dəvə yüklü buğdanı Allah yolunda Mədinə xalqına bağışladım. Bunları verdikdən sonra o, yüz dəvəni kəsib yoxsullara payladı.

ŞÜKÜR SƏNƏ İLAHİ, MƏNİ İNSAN YARATDIN

Inşanlar varlanarlar, sonra həyatlarını nın üzərinə amansız bir fəqirlilik çökər. Yüksək şöhrət əldə edərlər, daha sonra bir andaca unudulub gedərlər. Bəzən də fəqirliyin yükü altında inlərkən heç gözləmədikləri halda dünyadan köçərlər.

Hamımız bu iki həqiqətdən birini yaşadıq, yaşayırıq, ya da yaşayacaqıq. Ya qızığın qumlar altında inləyərək sərtləşən, hər tərəfə kök salan bir ağac kimi dözümlü yetişəcəyik, ya da yumşaq torpaqda anidən boy atan bir ot kimi yüksələcək, sonra da çürüyəcəyik.

Görəsən biz öz zəhmətimizləmi qazanır, öz səhvimizləmi itiririk? Lakin görürük ki, qazanmaq uğrunda çırpınan neçə-neçə insan əliboşdur. Arzularına çatan neçə insanın əlləri də istəmədikləri bir anda boşaldılır. Nəyə görə?

Peyğəmbərimiz (s.o.s) bu suala cavab verir: “*Nemətə təşəkkür etmək, nemətin əldən çıxmamasına zəmanətdir*” və bu müjdəni verir: “*Şükür neməti artırar.*”

Yaxşılıq etdiyimiz bir insanın xəyanəti və nankorluğu ilə qarşılaşsaq bir daha o insana yaxşılıq etməyi layiq görmərik. Üstəlik bu insan hər səfərində nankorluqla qarşılıq verərsə. Nankor insan edilən yaxşılıqların dəyərini bilməyən insandır.

Kim əlində olanların zay olmasını istəmirse, onları ehsan edənə şükür etməyi bilməlidir. Bizi yaradan bize nə qədər də çox nemətlər ehsan etmişdir. Qarunun

xəzinələrinə belə dəyişməyəcəyimiz bədən üzvlərimizin Rəbbimizin hədiyyəsi ol-dugunu çox az düşünürük, hətta düşünmürük... Zehnlərimiz dünyəviliyin tüstüsü ilə qaralır.

Bizi əhatə edən nemətlər qarısında insan bu qədər nankor ikən, Yaradanın rəhməti və sevgisi nə qədər genişdir ki, öz ehsanını məxluqatına davamlı və əskiksiz verir. Aldığı hər nəfəs səbəbi ilə, yaradana şükür etməyəndən təmiz havanı əsirgəmir. İnsanı layiq oldugu halda o anda cəzalandırır.

Uca kitabımız həmdlə başlayır. Necə ki, Allah Rəsululu buyurur: “*Həmd, şükryn başıdır. Allah'a həmd etməyən, ona şükür etməmiş sayılır.*” Şəni uca Allah şükür edən bəndəsini sevər. Hz İbrahimı sevdiyi kimi. (ən-Nəhl, 120) Şəni uca Alah bəndələrindən şükür etmələrini istər. Hz. Davuddan istədiyi kimi. (əs-Səbəb, 13)

Şükür halını şair belə dili gətirir:

*Şükür sənə ilahi,
damarda qan yaratdın,
Düşüncələr qanadı,
ruh verdin, can yaratdın.
Dərdlərim coxaldıqca
dərdimi tək qoymadın,
Dərdə dərman yaratdın.
Şükür sənə ilahi,
məni insan yaratdın.*

QAFQAZ DAĞLARI ONLARIN SƏSİ İLƏ LƏRZƏYƏ GÖLDİ

Müstəqilliyyin bayramıdır bütün bu tədbirlər. Onun üçün hər tədbir bir miladdir burada. Hər milad istiqbaldakı gözəl günlərin xəbərcisiidir sanki. Və bu ölkəyə müstəqilliyyini qaytaran şəhidlər... Onlar da əlbəttə sevinirlər bu gün. Bu ölkəni hər yönü ilə dünyaya tanıdan böyük dövlət adamı mərhum Heydər Əliyevin dəruhu hafızlərin sayı artdıqca şad olacaqdır.

Bir həsrətin, bir qəlb çırıntısının üzə vurması. Kəlamul-lahın sərraf həssaslığıyla hafizəyə nəqş olunmasını hansı kəlmə tərif edə bilər? Hansı cümlə? Hər şeyin ilkində bir əfsun vardır. Öndə gedən olmaq, bir ciğır açmaq. Gözəl bir işdə ilk olmaq. İlklerdən olmaq...

İllklərin ən gözəlləri əsri-səadətdə olmuşdu...

İlk müsəlman,
İlk şəhid,
İlk fəth,
İlk beyət,
İlk zəfər
və yalnız ən gözəl illklər.

Rəsulullahın illkləri arasında bəlkə də ən mənalı olanları da ilk hafızlardı. Quranın ləfzən və felən ilk hamiləri. Şübhəsiz ki, onlar Rəsulullahın göz bəbəyi idilər. Çünkü onlar sadəcə Quran hafizi deyildilər, eyni zamanda bir mədəniyyətin yayılmasının ən sağlam və ən əmin vasitələri idilər. Allah Rəsulu onların nəsillərindən onlarla insana şəfaət edəcəklərinin xəbərini verməsi də onlara yüklediyi mənadan qaynaqlanır. Çünkü Quranın şəksiz-şübhəsiz davamı o bərraq və saf beyinlərin mühafizəsi ilə mümkün olurdu. Xüsusiələ də ərəb cəmiyyətində yazılı ədəbiyyatdan daha çox şifa-hi ədəbiyyata əhəmiyyət verilməsi də hafızlərə olan diqqəti artırırırdı.

Belə bir gözəl tablo və tarixə qızıl hərflərlə yazılıcaq müstəsna bir gün məhz bu gün Şəkidə yaşarındı. Qurani-Kərimin hafizi olmaq şərəfinə nail olan bu qardaşlarımız da bir tarix yazırılar. Və həm Azərbaycan, həm də insanlıq tarixinə hafiz olaraq düşürdülər.

Əvvəlcədən böyük bir diqqətlə hazırlıqları görülən programın Cümə gününə təsadüf etməsi də ayrı bir gözəllik oldu. İzdihamlı Şəki camatının və Qafqaz dağlarının bəyaz libaslı bülbüllərinin programa iştirakı ilə hafizlik mərasimi başlamış oldu.

Şəkinin ən böyük məscidində bir Quran məclisi qurulmuşdu. Sanki məlekklər də bu məclisə iştirak edirdilər. Çünkü orada kəlamların ən gözəlinin sədasi yüksəldirdi göy üzünə.

Tədbir mədrəsənin məzun hafızlarından birinin gözəl səslə oxuduğu Qurani-Kərim ilə başlayıb Şəki-Qəbələ bölgəsinin qazısı **Hacı Salim Əfəndinin** mənalı çıxışı ilə davam etdi. Hər kəsin yaşı gözlərində sevinc parlayırdı. Hər kəs sanki uzun illərdir bu mənzərəni gözleyirmişcəsinə o qədər çox duyğulanmışdı ki, məscidin qübbəsində əks-sədə verən Quran sədaları dirləyənlərin gözündə selə dönürdü. Hələ körpə yaşdakı hafizlərimizin ağ palalar içindəki o halları məscidin aorasını dəyişmiş, içəridə fərqli bir nur halqası əmələ gəlmışdır.

Yaşlıların üzündə sükunət və iftخار təbəsümü sezildirdi. Onlara görə necə də şanslı idi bugünkü nəsil. Həqiqətən də elə deyildimi? Müstəqilliyyin yerini nə əvəz edə biler ki? Müstəqil olmayan nə istəyərdi ki, azadlıqdan başqa? Azad olana nə düşər şükürdən başqa?

Müstəqilliyyin bayramıdır bütün bu tədbirlər. Onun üçün hər tədbir bir miladdir burada. Hər milad istiqbaldakı gözəl günlerin xəbərcisidir sanki. Və bu ölkəyə müstəqilliyyini qaytaran şəhidlər... Onlar da əlbəttə sevinirlər bu gün. Bu

ölkəni hər yönü ilə dünyaya tanıdan böyük dövlət adamı mərhum Heydər Əliyevin də ruhu hafızların sayı artıraqca şad olacaqdır. Çünkü o, Azərbaycan adlı dövlətin dini, dili, milli mədəniyyəti ilə var olduğunu və dünya durduqca var olacağının bütün dünyaya elan etmişdir.

Qafqazın Quran bülbülləri, Peyğəmbərin gulleri gəlir. Azərbaycan sevinir, Şəki fəxr edir... Dinini, kitabını sevən könüllər, "Rəbbim, bu sevincimizi daim eylə! Bu hafızların sayını artır, yollarını açıq et!" deyə dua edirlər.

Hər biri ayrı bir surə ilə ziyafətlərin ən gözəli olan Quran ziyafəti verdikcə könüllər coşur. Onları yetişdirən xocalar, ətraflarındakı dost-tanışlar şirin bir təbəssümlə şükür edirlər.

Kürsüyə çıxaraq tədbir iştirakçıları ilə öz duyğularını bölüşən dəyərli könül insanı möhtərəm **Osman Nuri Topbaş bəy**, Qafqaz Müsəlmanları İdarəsinin sədr müavini və Azərbaycan müftisi **Hacı Salman Musayev**, Gəncliyə Yardım Fonduunun prezidenti **Ahmet Tecim**, Dini Qurumlarla İş üzrə Dövlət Komitəsinin şöbə müdürü **Gündüz İsmayılov**, Şəki Şəhər İcra Hakiminin müavini **Rafail Manafov** və digər natiqlər bu füsunkar mənzərəni çox gözəl şəkildə dilə gətirdilər.

Şəki İslam Mədrəsəsinin 30 may 2008 -ci ildə keçirilən ənənəvi hafizlik mərasimində bu il hafızlıklarını bitirən 8 hafızə birlikdə 20 hafız qatıldı. Bu ilki hafızlərə bərabər Şəki İslam Mədrəsəsinin, o cümlədən Azərbaycan hafızlarının ümumi sayı 148 -ə çatmış oldu.

Bu hafızlardan 7-si magistr, 47-si bakalavr, 27-si texnikum tələbəsidir. Bunlardan 5-i magistraturadan, 3-ü mədrəsədən, 42-si texnikumdan məzun olub.

16 il əvvəl toxumu səpilən yeni nəslin yetişməsi hər bir ölkə üçün nə qədər mühümdür, Azərbaycan üçün daha da mühümdür. Çünkü 20 faizi işgal altında olan bu vətənin hərəterəfli yetişmiş, vətən və millət uğrunda hər cür çətinliklərə sına gərə biləcək vəfali, fədakar bir gəncliyə nə qədər də ehtiyacı var. Hafızlər məhz bu şuruda, vətənin hər bir qarşı uğrunda canlarını verəcək qədər milli ruh ilə yetişdirilmişlər.

Hər şey gəldi-gedərdir. Əsl olan göy qübbəsi altında xoş bir səda buraxmaqdır. Şəki İslam Mədrəsəsindən göylərə yüksələn xoş sədalar və Qafqaz dağlarını titrədən Quran bülbüllərinin möhtəşəm səsləri hər zaman əks-səda verəcəkdir.

Çingiz Aytmatov

Arif HƏŞİMOV

“Əsərlərində zəmanəsinin ruhunu, reallıqlarını və adətlərini, insanın daxili aləminin bütün gözəlliyini və zənginliyini, onun ətraf aləm və təbiət ilə iüzvi əlaqəsini dərindən, inandırıcı və yüksək istedadla əks etdirmiş böyük söz ustası Çingiz Aytmatovun adı dünya ədəbiyyatının, dünya mədəniyyətinin xəzinəsinə həmişəlik daxil olmuşdur.”

Azərbaycan Respublikasının Prezidenti
İlham ƏLİYEV

Dünya şöhrətli yazıçı, görkəmli dövlət xadimi və ictimai-siyasi xadim, Türk xalqlarının qiymətli dostu və fəxri Çingiz Torekuloviç Aytmatov 1928 -ci il, Dekabrın 12-də Qırğızistanın Şəkər kəndində dünyaya gəlmışdır.

Onun uşaqlıq illəri sovet rejiminin yeni-yeni yerləşməyə başladığı illərdə keçmişdir. Hami kimi o da, kolxozi tarlalarında işlədi. Ətrafini, təbiəti, insanları həmin illərdə tanıdı. İkinci Dünya Müharibəsi illərində əksər kişilər cəbhəyə yollandıqlarına görə, gənclər dincəlmək bilmədən işləyirdilər. Elə buma görə o da, on beş yaşı olmasına baxmayaraq kənd sovetində

Əsərləri 160 dilə tərcümə olunmuş Çingiz Aytmatov XX əsrin ən büyük romançılarından biri kimi qəbul edilir. Özü həyatda ikən kitabları dünya klassikləri arasına daxil olmuş yazıçının romanlarından bir qismi kinoya da çəkilmişdir. Əsərlərindən bəziləri bunlardır: “Çətin Keçid”, “Üz-üzə”, “Cəmilə”, “İlk Müəllimim”, “Ağ Gəmi”, “Gün var əsrə bərabər”, “Dişi Qurdun Röyaları”, “Topraq Ana”, “Cingiz Xana Küsən Bulud” və s.

sekretar vəzifəsində çalışmışdır. Daha sonra Qazaxıstanda baytarlıq texnikuma daxil oldu. Buranı bitirdikdən sonra isə Bişkek (Frunze) Kənd Təsərrüfatı İnstutunda zootexniklik oxudu.

Ölkəsini zootexnik kimi dolaşdı. Gənc nəslin bəzi nümayəndələri kimi xalqından uzaqlaşmadı, əksinə insanlarla bərabər oldu. Qırğızıstan qazetlərində yazdıqları, redaksiyada işləməsi və mədəni fəaliyyətləri onu yavaş-yavaş ədəbiyyat dünyasına hazırladı. Yazarın axıcı üslubu, dərin təxəyyül gücünə sahib olması həmin ön araştırmalarıyla yaxından əlaqəlidir. Ayrıca, onun dövrü keçmiş ilə gələcəyin kəsişdiyi bir nöqtə olduğundan hər iki dünyani və hər iki insan tipini mükəmməl bilirdi. Bu isə onun üçün zəngin fikir yürütmə mənbəyi idi.

Əsərləri 160 dilə tərcümə olunmuş Çingiz Aytmatov XX əsrin ən büyük romançılarından biri kimi qəbul edilir. Özü həyatda ikən kitabları dünya klassikləri arasına daxil olmuş yazıçının romanlarından bir qismi kinoya da

çəkilmişdir. Əsərlərindən bəziləri bunlardır: “Çətin Keçid”, “Üz-üzə”, “Cəmilə”, “İlk Müəllimim”, “Ağ Gəmi”, “Gün var əsrə bərabər”, “Dişi Qurdun Röyaları”, “Topraq Ana”, “Cingiz Xana Küsən Bulud” və s.

1980-ci ildə qələmə aldığı “Gün var əsrə bərabər” adlı romanında yer verdiyi bir Qırğız əfsanəsində “manqurt/əsil-nəsl və yaddaşı unutdurulmuş insan” sözü bütün dünya ədəbiyyatına daxil olmuşdur. Onun əsərlərindəki hakim mövzu müasir normalar ilə qədimi yaşıtmağı özünə çətinlik bilən insanların tənqidindən ibarətdir.

Hələ özü həyatda ikən Qırğızıstanda **“2008-ci il “Çingiz Aytmatov ili”** elan edilmişdir. Ədəbiyyat dünyasına çox şey qazandıran, şərəflə yaşayaraq özündən sonra bəlkə də yüz illərcə oxunacaq əsərlər qoyan **Çingiz Aytmatov iyun ayının 10-da vəfat etmişdir.**

ORDA BİR ƏNDƏLÜS VAR

Orada altmış min saray və malikənə, iki yüz min kiçik ev, səksən min dükən, üç min səkkiz yüz məscid, yeddi yüz ictimai hamam vardı. Bir milyondan çox əhalisi olan bu şəhər orta əsr-lərdə Konstantinopol istisna olmaqla, Avropana da şəhər mədəniyətinin inkişaf etmədiyi dövrlərdə bir çox ölkələrə nümunə idi. Bu, Əndəlus Əməvi dövlətinin paytaxtı Kordova şəhəri idi...

Buraların fəthi də çox qəribə olmuşdu. 711-ci ildə Əndəlüsse daxil olan İslam ordusunun sərkərdəsi Tariq bin Ziyad fəth üçün gələn əsgərlərin geri dönmək ümidi qalmasın deyə quruya çıxar-çıxmaz, gəmiləri yandırmağı əmr etmişdi. Bu gün Türkiye türkcə-sində “gemileri yakıp gelmek” ifadəsi də oraya

istinad edir.

Əndəlus dedikdə ilk növbədə möhtəşəm İslam mədəniyəti gəlir ağla. Bir Qərb tarixçisinin Əndəlus haqda dedikləri necə də diqqət çəkir: “Mavrlar (müsəlman-ərəblər) Kordova orta əsrlərin möcüzəsi olan qəribə krallıq qurmuşdular. Avropanın hər yerini vəhşi nadanlıq və çəkişmə büründüyü bir vaxtda, gur şölə saçan mərifət və mədəniyyət məşəlini Qərb dünyası önündə saxlayan təkcə bu krallıq olmuşdur.”

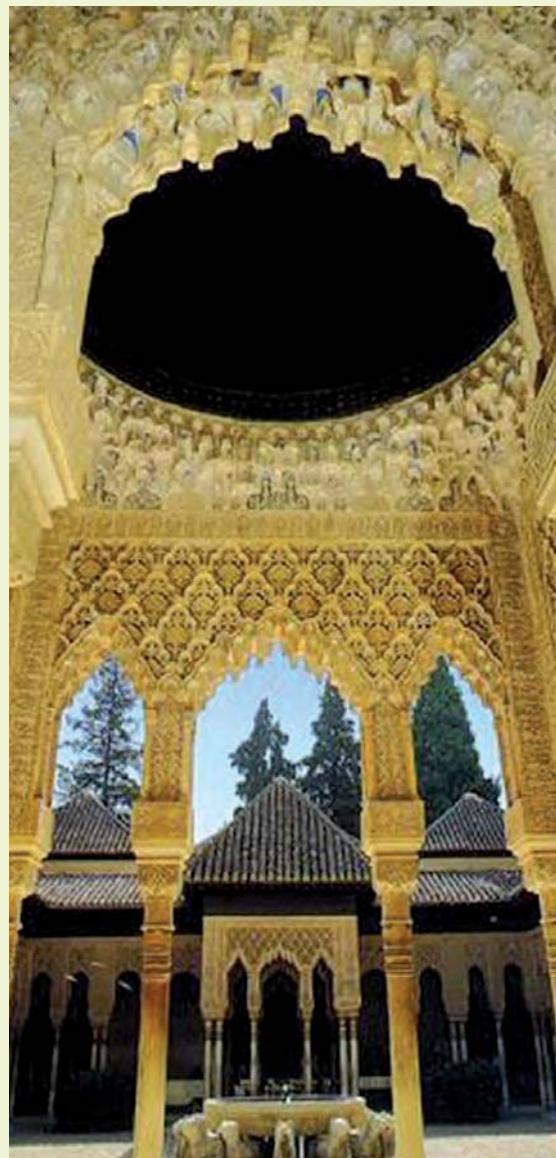
O dövrdə Avropada İslam mədəniyətinin beiyi sayılan Əndəlusün paytaxtı Kordova, sonralarsa Qranadada demək olar ki, oxuyub-yazmayı bilməyən yox idi. Bu, İslamın maarif-lənməyə verdiyi diqqətin təzahürü idi. Halbuki o zamanlar ruhaniləri çıxmak şərtilə

Bir Qərb tarixçisinin Əndəlus haqda dedikləri necə də diqqət çəkir: “Mavrlar (müsəlman-ərəblər) Kordova orta əsrlərin möcüzəsi olan qəribə krallıq qurmuşdular. Avropanın hər yerini vəhşi nadanlıq və çəkişmə büründüyü bir vaxtda, gur şölə saçan mərifət və mədəniyyət məşəlini Qərb dünyası önündə saxlayan təkcə bu krallıq olmuşdur.”

xristian Avropasında ən yüksək təbəqələrə mənsub şəxslər belə elmi səviyyədən məhrum idilər. Dəfələrlə dilə gətirilən bu faktı Qərb yazarlarının kitablarından oxumaq mümkündür. Xeyli kitabxanaya malik olan Kordova şəhərindəki dörd yüz min kitabdan ibarət Əmir kitabxanası İslam mədəniyyətinin, elm və maarifçiliyinin o dövrdə hansı zirvəyə çatdığını göstərməyə kifayət edər.

Zaman keçdikcə daxili çəkişmələrlə zəifləyən və xarici müdaxilələrə cavab verməkdə aciz qalan Əndəlus dövləti öz torpaqlarını itirməyə başladı. Təxminən ömrünün son iki yüz ilində Qranada bu dövlətin yeni paytaxtı oldu. Burada tağların, sütünların və arabesklerin yaraşıq verdiyi məşhur Əl-Hamra sarayı bu günün özündə də varlığını davam etdirməkdə və Avropanın mərkəzində İslam mədəniyyətini dünyaya nümayiş etdirməkdədir. Sonrakı illərdə buranın müsəlman sakinləri xarici təzyiqlərə dözməyərək ölkəni tərk etməyə, Afrika qitesinə köçməyə başladılar. Şəhəri tərk edən Əndəlus əmirinin son dəfə ağlayaraq şəhəri seyr etdiyi qayalıq bu günün özündə də "Mavrın son nəfəsi" adı ilə məşhurdur. Sanki bu sətirləri yazarkən əsrlər öncəsindən hıçqırıqlarını duyuram. Və anasının məşhur sözünü: "Kişilər kimi qoruya bilmədiyin məmləkətin üçün indi qadınlar kimi ağla!"

Əndəlusün müsəlmanların əlindən çıxması ilə burada hər şey bir anda dəyişdi. İslam mədəniyyətindən və onun ortaya qoyduğu əsərlərdən iz saxlamamağa çalışan əcnəbilər bütün kitabları və sənət abidələrini məhv etməyə çalışıdalar. O əsərlər ki, müasir elmin bu səviyyəyə gəlməsi üçün onlara borcluyuq. Məşhur kimya alimi Pyer Kürinin dediyi kimi "Əndəlusdən əlimizdə otuz kitab qaldı və biz onunla atomu parçalamağı bacardıq." Məhvətmə siyaseti sadəcə yazılın kitablara, tikilən binalara qarşı aparılmırdı. Eyni zamanda inkvizisiya məhkəmələri quran kilsə buranın müsəlman camaatına olmazın əzab-əziyyətlər verməyə başladı. Hindistanlı

tarixçi C. Nehru keçən əsrimizdə öz qızına məktubunda yazdı: "Görünür o dövrdə xristianların yuyunmaqdən xoş gəlmirdi və müsəlman ərəblərin bu adətinə nifrətlə baxırdılar. Hətta cəza olaraq müsəlman kişilərə, onların xanımlarına və övladlarına su ilə yuyunmağı qadağan etmişdilər..."

Avropada İslam mədəniyyətinin beşiyi olan Əndəlus yeddi yüz il ərzində öz ətrafinı işıqlandırıldıqdan sonra qüruba uğradı. İngilis tarixçisi Leyn Pulun dediyi kimi "...İspaniya bir müddət ay kimi işq saçmaqdı. Sonra bu ölkəyə qaranlıq çökdü..."

Söyüş-təhqir dəb düşüb

Islam dinində hər kəsin namus və şərəfi hücumdan mühafizə edilmişdir. Hücuma qarşı isə ağır bir cəza olur. Buna görədir ki, dinimizdə qeybət, iftira, lağ etmə, söymə və pis söz söyləmə qətiyyətlə haramdır. Başqalarının namus və şərəfinə hörmət göstərməyən kimsə, namus və şərəf hissindən məhrumdur. Cəmiyyətin ülvi-təmiz hissələrinə hücum edən bir canavar kimidir.

Son illər ölkəmizin hər bölgəsində ictimaiyyət arasında acınacaqlı bir hal özünü büruzə verir. Bu, vərdiş halını alan çilpaq söyüş motivləridir. Qulaqları deşən, həyaismət pərdəsini yırtan, mənəvi-əxlaqi tərbiyəni ayaqlar altına atan bayağı söyüşlər artıq hər yerdə, hər kəsə sirayət edir. Belə ki, evdə, ictimai yerlərdə, tele-verilişlərdə,

kitab-qəzet səhifələrində çeşid-çeşid söyüşlər artıq dəb kimi dil-ağızda özünə mövqə seçmişdir. Məktəblərdə müəllim-şagird arasında ta qədimdən bir sıra söyüş-təhqir mövcud idi. İndi isə bütün bunlar geniş miqyas almışdır. Məsələn: "köpək oğlu", "it balası" və s. heyvana bənzətmə-lərlə bağlı alçaldıcı sözlər çox işlənirdi. Bu günlər isə söz önu, söz ardı, söz arası, söz əvəzi kimi işlədilən söyüşlər, kobud birləşmələr, (çox vaxt xarici dillərdən-millətlərdən sıranan, dili-mizin leksikonuna daxil olub - "doğmalaşan" sözlər) Bakıda, ətraf şəhər və rayonlarda da-ha geniş yayılmışdır. Hətta boynu qalstukullar belə bu "təzadalar"dan vaz keçə bilməyib zəmanəyə uyğun ala-bəzək libas geyinir. Bəzəkli danışiq dilində müasir avropalı kimi hər kəslə davrana bilir.

Hər gün qulaqlara yüklenən, səmimi qəbul olunan bəzi sözləri bir daha xatırlamaqdan həya edirəm.

Baxmayaraq ki, insanlar yaradılış baxımından mədənidir, başqa aspektdən isə vəhşi xüsusiyətlərin də daşıyıcısıdır. Bəlkə bu, hələ bizlərin həm ət, həm də ot yeməyimiz üzündəndir?! Pisliklərə təməyülli olmağımız bəlkə də haramlara həvəslə olmağımızdadır... Sorğusu müzakirəyə çevrilən bu ciddi məsələ haqqında düşünməyə dəyər. İnsan oğlu nədən söyüş söyür? Məcbur edən kimdir, nədir? İslam dininin şəriət məsələlərinə diqqətlə yanaşsaq görə-rik ki, vicdan ilahi bir qüvvədir. Ruhun bir xüsusiyətidir. Bir hədisi-şərifdə belə buyurmuşdur: "Təhmət yerlərindən qaçın!!"

Dəyişik xalq sinifləri ilə tutduqları mə-

*S*on illər ölkəmizin hər bölgəsində ictimaiyyət arasında acı-nacaqlı bir hal özünü bürüzə verir. Bu, vərdiş halını alan çilpaq söyüş motivləridir. Qulaqları deşən, həya-ismət pərdəsini yırtan, mənəvi-əxlaqi tərbiyəni ayaqlar altına atan bayağı söyüslər artıq hər yerdə, hər kəsə sirayət edir. Belə ki, evdə, ictimai yerlərdə, tele-verilişlərdə, kitab-qəzet səhifələrində çeşid-çeşid söyüslər artıq dəb kimi dil-ağızda özünə mövqe seçmişdir.

qamlarına görə söhbət əlaqəsi qurmaq, hər kəsə qabiliyyət və vəziyyətinə görə xitab etmək lazımdır. Bir alimdən, bir zahiddən, bir zəngindən gözlənən sifətləri, bir cahil-dən bir fasiqdən, bir fəqirdən gözləmək olmaz.

Bütün bunlara rəğmən ədəb nöqtəyi-nə-zərindən gözəl tərbiyə gözəl xüsusiyyətlərlə vəsf olunmaqdır.

Utanılacaq şeylərdən insanı qoruyan ədəbdir. Ədəb insan üçün böyük bir şərəfdir. Ədəbdən məhrum olan bir insan, bir cəmiyyət zərərli mikroblardan daha təhlükəlidir.

Əlbəttə, insan şərəfli söz danışmalı, uğursuz sözlərdən dilini qorunalıdır.

Dili gərəksiz sözlərdən qoruyub, ehtiyacdan artıq söz söyləməmək çox yaxşı haldır.

Ağıza gələn hər şeyi demək olmaz.

Bu gün həyasızlıq baş alıb gedir. Şair demiş; "...Toyları, yasları oxşar mənzərə".

Utanmaq, hicab, ar, namus, həya deməkdir. Çirkin şeylərdən nəfsin daralması, ədəbə tərs bir işin meydana çıxmışından dolayı qəlbin duyğulanıb sixıntı içinde qalması deməkdir. Bunun əsseri həmən üzdə özünü bürüzə verir. Bu hal baş vermirə, deməli o adam utanmaq duyusundan məhrumdur. Həyasızlıq insanı insanlıqdan çıxarıır. Heyvanlardan daha aşağı səviyyəyə düşürür. Bu, hədisi-şeriflərdə də açıqlanır: "Həya imandan bir şobədir. İnsanlardan utanmayan Allahdan da utanmaz."

Bu gün istər kənd-rayon mərkəzlərində, istərsə də respublikanın paytaxtında açıq-saçık küçə söyüsləri "vüsət" alıb. Zibil qutuları qoyulan yerlərdə və yaxud tullantılar üçün nəzərdə tutulmayan yerlər yaxınlığında da divarlara ləyaqət alçaldıcı söyüslər yazılmışdır.

Bəzən ciddi bəzən də zarafatla söyüşür adamlar. Bir anlıq da olsa fikirləşirəm ki, görəsən nə üçün adamlar bir-birini təhqir edir?! Nəqliyyat vasitələrində bəzən sürücü ilə sərnişin arasında, o cümlədən bazar-dükan alverçiləri arasında... İstirahət parklarında, qonşu çəkişmələrində, bir sözlə hər yerdə böyük-kiçik arasında hörmətsizlik adı hal təki hamının vaz keçdiyi dünyəvi bir hadisə olmuşdur. "Mənə nə?!" "Hər kəs özünə cavabdehdir" və sair baş qoruyan prinsiplərə istinad edib hər kəs bu zərərli dəb-hala biganə yanaşır. Hər halda belə olmaz.

"Özünü qiymətli tutmasan hərgah,
Alçaqlıq yaxana olacaq ürcəh".
Ayağın büdrəsə, bəlkə azğından,
Gözlə, sürüşməsin dilin ağzından,
Başına sağalmaz bələlər gələr.

(A.Cəbirli)

...Və sonda nəsihət olaraq: insanlar, gəlin bir-birimizi təhqir edib, söyüb, alçaltmayaq! Yoxsa?! Şər-şeytanın gülüş mərkəzinə çevrilərik.

İPƏK YOLU NƏŞRİYYATI MÜKAFAATLA TƏLTİF EDİLDİ

26 may 2008 tarixində Yeni Yazarlar və Sənətçilər Qurumunun təşkilatçılığıyla, Gənclər və İdman Nazirliyinin maliyyə dəstəyi, eləcə də Mədəniyyət və Turizm Nazirliyi və Yəzicilər Birliyinin təşkilatı-texniki yardımıyla M.F. Axundov adına Milli Kitabxanada Milli Kulturoloji layihə - VIII Bakı Kitab Bayramı keçirildi. Söyügedən layihə çərçivəsində sərgi, ilin mədəniyyət, ədəbiyyat, və kitab hadisələrini əhatə edən Milli Kulturoloji Müsabiqə, görüslürlər, müzakirələr və başqa tədbirlər təşkil edilib. Bu ilki Kitab Bayramı Azərbaycan Xalq Cümhuriyyətinin doxsan illiyinə, eləcə də xalq yəzici Mir Cəlal Paşayevin yüzillik yubileyinə həsr edilmişdir.

Hər il olduğu kimi bu il də ötən 2007-ci ilin ayrı-ayrı nominasiyaları arasında dəyərli mədəniyyət, ədəbiyyat, kitab-nəşr məhsulları sahiblərinə Milli Kulturoloji Mükafatlar təqdim olundu. Bu ilki VIII Bakı Kitab Bayramı-Milli Kulturoloji Mükafat Komisiyası üzvlərinin son toplantısında müsabi-

qeyə təqdim olunmuş 300-dən artıq ədəbi-mədəni və kitab-nəşr layihələrinin sırasında 33 iş ən uğurlu sayılmışdır. Bu işlər arasında İpək Yolu nəşriyyatı tərəfindən nəfis şəkildə hazırlanmış Osman Nuri Topbaşın "Mədəniyyətimizin fəzilət zirvələrindən: Vəqf, İnfaq, Xidmət" kitabı "2007-ci ilin kulturoloji kitabı" nominasiyasının qalibi olmuşdur. Kitab qloballaşma dövrünün tələbi kimi İslam mədəniyyəti və xeyriyyəçilik vasitəsilə Türk dünyasının intellektual-mənəvi inkişafına, işqli gələcəyinə maraqlı elmi-ilahiyat baxışlarına, eləcə də yüksək keyfiyyətlə nəşr olunduğuuna görə mükafata layiq görülmüşdür.

Nəfis tərtibatla işıq üzü görmüş "Mədəniyyətimizin fəzilət zirvələrindən: Vəqf, İnfaq, Xidmət" kitabı həyatımıza, davranışlarımıza və duygularımıza yerləşdirə bildiyimiz ölçüdə həqiqi gözəllik və dəyərini anlaya biləcəyimiz bilgilər, ideal mərhəmət və həssaslıq örnəkləri ilə zəngin bir əsərdir. Kitab xeyirxahlıqda və yardımsevərlikdə nümunə olan əcdadımızın ruhuna hörmət nümunəsi olmaqla yanaşı, geniş oxucu kütłəsi üçün də dəyərli töhfədir.

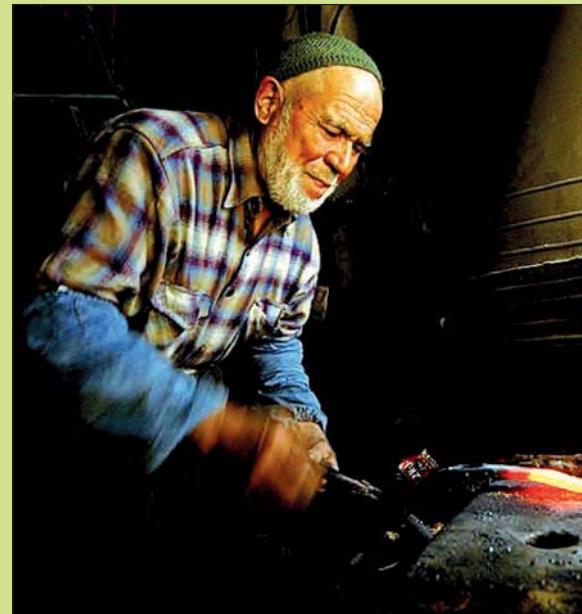

BAZAR NƏZARƏTÇİSİ

Bəhlul Danəndə bir gün Harun ər-Rəşid də ona bazar müfəttişliyi vəzifəsini verdi. Bəhlul tez bir zamanda vəzifəsinin icrasına başladı. İlk iş olaraq çörək bişirilən yerə getdi. Bir neçə çörək aldı və tərəziyə qoydu. Çörəklər normal çəkisindən az gəldi. Çörəkcidən soruşdu: "Həyatından razısanmı? Dolana bilirsənmi? Ailə vəziyyətin necədir?" Çörəkçinin cavabı narazılıq və şikayətlə dolu idi. Həyatında razı olduğu bir şey yoxdu sanki. Bəhlul heç bir söz demədən oradan ayrıldı və digər bir çörək bişirilən yerə gəldi. Oradan da bir neçə çörək alıb tərəziyə qoydu. Bu dəfə çörəklər normal çəkiyə uyğun gəldi, hətta ağır çəkidə gələnlər də oldu. Eyni sualları buradakı çörəkcidən də soruşdu və hər suala da müsbət cavab aldı. Bundan sonra başqa heç bir yeri yoxlamadan bir-başa Harun ər-Rəşidin hüzuruna çıxdı və yeni vəzifə istədi. Harun ər-Rəşid: "Ey Bəhlul, hələ yeni vəzifənə bu gün başladın, nə tez bezdin?" -dedi.

Bəhlul belə cavab verdi:

- Əfəndim, bazarın nəzarətçisi varmış. Məndən əvvəl çörəkləri çəkmiş, vicdanları ölçmüş və buna görə hər kəsin qarşılığını ödəmiş.

"ƏL KARDA, KÖNÜL YARDĀ"

Nəqsibəndiyyə yolunun böyük ustadlarından Şah Bəhaəddin Nəqsibənd həzrətlərinin xəlifəsi Məhəmməd Parisa həzrətləri müridləri ilə birlikdə həcc ibadətini yerinə yetirmək üçün mübarək torpaqlara getmişdilər.

Rəsulullah (s.ə.s)-i ziyarət etmək məqsədi ilə Mədineyi-Münəvvərəyə gəldikləri zaman bazarda bir gənclə rastlaşırlar. Zərgərliklə məşğul olan gənc zərgərin ətrafi alıcı ilə dolu idi. Məhəmməd parisa həzrətləri o gəncin qəlbinə nəzər etməyi düşünmüş və bu zaman onun qəlbində "Allah", "Allah" deyə zikr etdiyini görmüş. Şeyx həzrətləri müridlərinə tərəf çevrilərək: "Əl karda, könül Yarda" -buyurur.

Oradan məkkeyi-Mükərrəməyə keçirlər. Kəbəni təvaf əsnasında Kəbənin örtüsündə bərk-bərk yapışaraq ağlayan yaşlı bir adam görülür. Onun da qəlbinə nəzər etdikləri zaman Allahdan yalnız dünya nemətləri istədiyinin şahidi olmuşlar. Zahirən ixləslə ibadət edər kimi görünən qoca demə, dünəyliq dərdində imiş. Məhəmməd Parisa həzrətləri müridlərinə tərəf çevrilərək bu səfər: "Əl Yarda, könül dünyada" buyurur.

*Türk dənizdə bir inciyə bənzər,
orada ikən qiyməti bilinməz, lakin
dənizdən çıxarıldan sonra xaqan
ların və gəlinlərin tacına bəzək olur.*

Alp ər Tunqa

Zaman-zaman yağı düşmən bizi özü-müzdən, kökümüzdən, elimizdən, dilimizdən qoparmağa çalışdı. Tariximizi gah özgələr, gah da kökünü tanımayan, dilini bilməyən “özümüzükülər”. “Lisanımızı, qövmiyəmizi, tariximizi, tariximizə zi-nət verən böyüklərimizi, qəhrəmanlarımızı, dinimizi... ləkədar etmək istəyən qərəzkar rə-qiblərimizə çox kərə özümüz aldanıb inanıyo-ruz, bunların nə niyyət və məqsədlə yazılmış və yazılımaqda olduğunu bilmiyoruz.” (Həyat, 10 iyun 1905-ci il)

Türk adı çəkmək, “mən türkəm” demək yasaq oldu bizlərə. Qoşularımız, düşmənlərimiz bizi bizdən yaxşı tanıdı. Farslar həqarətlə “Türkə-xər” deyərək sözümüzü, özümüzü “məhəlli” hesab etdi. Əsl-kökü bilinməyən, qanına 101 millətin qanı qarışan, qədim Türk torpaqlarında rahatlıq tapan ermənilər də bizi öz adımızla çağırıdı.

Bəs biz?

Türk deyə bilmədik özümüzə. Türk olmaq yasaq, türk demək yasaq. Nə olursan ol, kim olursan ol, türk olma. Türk adı çəksən “Pan-türkist”, “Panislamist” damğası vurular sənə. Qapılar üzüne bağlanar, günüünü göy əskiyyə bükərlər. Zindanlar, sürgünlər, qurbət həyatı olar nəsibin.

Sakit yaşamaq istəyirsənə ağa qara, qaraya ağ deməyi bacarmalısan, özünü inkar edib özgələşməlisən, manqurtlaşmalısan. Qırmızı qaranlıqlar içində yaşamağı öyrənməlisən.

Qırmızı qaranlıqlar içərisində yaşıl ışıqlar

Nə yaxşı o qırmızı qaranlıqlar içərisində ara-sıra yaşıl ışıqlar görünürdü. “Elli xalq idim, elim indi hanı, xaqqanlı xalq idim, xaqqanım hanı?” (Kültəkin abidəsi, şərq terəf-9) – sualına cavab axtaranlar, damarlarında Qoca türkün qanı axanlar idi o işığı yandıranlar. Və o qırmızı qaranlıqlar içərisindəki yaşıl işığa doğru ucan pərvanələr az da olsa vardı. “Vətən sevgisi imandandır” düsturu həyat qayəsinə çevirərək bir pərvanə misali vətən-şəmin ətrafına dolana-dolana özünü unudub qanadlarını yandıran, məhv olsa da bu sevdadan usanmayan vətən məcnunları, qırmızı qaranlıqlar içərisində yaşıl işıqlara doğru ucan bu pərvanələr Əbdülhəqq Hamid tarhan, Əhməd Kamal, Abdulla Sur, Məhəmməd Hadi, Həsən Səbri Ayvazov, Əhməd Cövdət və başqaları idi.

Bəs o işığı yandıran?

...Şair idi. Şeirlərini “Dəli şair”, “Ə.H”, “Turani”, “Səlyani”, “Şair Naim”, “Əli Turan” imzaları ilə yazırıdı. Qadağalara baxmayaraq oxucusuna gerçekliyi çatdırmağa çalışırdı:

Ucundadır dilimin həqiqətin böyüyü.

Nə qoydular diyəyim, nə kəsdilər dilimi.

...Tərcüməçi idi. Ərəb və fars dillərini Qafqaz şeyxüislamı olan babası Axund Molla Əhməddən mükəmməl öyrənmişdi. Peterburq universitetinin fizika və təbiət fakültəsindəki təhsil illərində isə latin, yunan, fransız, alman, ingilis dillərində sərbəst danişib yazımağı öyrənmişdi. Ömər Xəyyamın bir neçə rübaisini, Hötenin “Faust”undan bir neçə parçanı, H. Heynenin, V. Şekspir və Derjavinin əsərlərini tərcümə etmişdi. Alman dili mütəxəssisi, filologiya elmləri doktoru Nəzakət Ağazadə “Faust”un tərcüməsi haqqında belə deyib: “Ədibin əruz vəznində “Faust”dan etdiyi tərcümə əvəzedilməzdır... Bu gün həmin tərcüməni alman dilinə çevirsək

eynilə Hötenin “Faust”unu alarıq.”

...Rəssam idi. İstanbulda məşhur Azərbaycan yazıçısı Hacı Zeynalabidin Marağayının “İbrahim bəyin səyahətnaməsi” əsərinə sifarişlə illüstrasiyalar çəkmişdi. Yağlı boyalı çəkdiyi saysız-hesabsız tabloları var idi. Azərbaycan boyakarlıq sənətinin əvəzsiz nümunələrindən sayılan “Şeyxüislamın portreti” və “Bibiheybət məscidinin görünüşü” adlı tablorları hazırda Azərbaycan Dövlət İncəsənət Muzeyinin qiymətli eksponatlarındanndır. Təəssüf ki, maddi ehtiyac üzündən əsərlərini satmağa məcbur olduğundan bir çox əsərinin taleyi məlum deyil. Orucov qardaşları Nikolayevski (indiki İstiqlaliyyət) küçəsindəki mağazanın vitrininə iki şəkil qoymuşdular satmağa. Biri “Bibiheybət məscidi”, o biri “Çəşmə bağında” idi. Birincisinə 500 manat, ikincisinə 300 manat qiymət qoymuşdular. Müəllimlər yiğisib hərə on manat qoyaraq “Çəşmə bağında”nı alırlar. “Bibiheybət məscidi” əsərini isə Bakıdakı ingilis konsulu Mak Donnel alıb Londona göndərmək istəyir. Bu xəbəri Orucov qardaşlarının böyüyü Hacı Zeynalabidib Tağıyevə çatdırır. H. Z. Tağıyev 500 manat verib deyir ki: “Həmin şəkli çatdır bizə...”

...Qədim məscidimizin şəkli öz şəhərimizdə qalmalıdır.” (M. Süleymanov. Eşitdiklərm, oxuduqlarım, gördüklerim.)

...Təbiətşunas alim, təbib idi. İki universitet bitirmişdi. (Peterburq və İstanbulda) İstanbulda professor yardımçısı işləmiş, “siflis”, “Vəba və mikrobu” adlı elmi əsərlər yazmış, yenə orada professor Kamal Cənabla “Ensiklopedik tibb lüğəti” tərtib edib nəşr etdirmişdi.

Musiqiçi kimi də tanınırdı. Skripkada notla gözəl calmağı vardi. Türk musiqişünasları müsəqi əsərlərinin təhlilində onun fikirləri ilə hesablaşdırlar.

Müəllim idi. 1907-ci ildə Bakıda Xeyriyyə cəmiyyətinin açdığı “Səadət” məktəbində dil-ədəbiyyat müəllimi işləyərək vətən oğullarının maariflənməsi üçün əlindən gələni edirdi. Təxminən 70 il sonra həmin məktəb haqqında yazılınlara fikir verin: “Səadət məktəbində dünyəvi fənlərə fikir verilsə də üstünlük şəriətin, türk-ərəb və fars dillərinin öyrədilməsinə verilir, pantürkizm, panislamizm təbliğ edilirdi. Səadət Azərbaycan maarifi tarixində mürtəce rol oynamışdır.” (A.S.E. c. 8, səh. 366-367) Əsrin əvvəllərində deyilən bu misralar əsrin sonunda da əhəmiyyətini itir-

məmişdi:

Bilirsənmi cuhəla nə etdilər vatana,

Nə qoydular uyuya, nə qoydular oyana...

...Filosof, siyasətçi, diplomat, tənqidçi, publisist, redaktor idi. “Həyat” və “Kaspi” qəzetlərinin, “Füyuzat” jurnalının redaktoru olmuşdu.

İctimai fikir tariximizdə iki mühüm ideoloji cərəyanın – turançılıq və romantizmin binasını qoymuşdu. İlk dəfə rus və erməni şovinizminin əsl mahiyyətinin doğru, düzgün ifşasını “Həyat” qəzeti vasitəsi ilə vermişdi.

Axi kim idi bu adam?! XX əsrin nəhəng siması?! Öz dövrünün alimlərindən fərqlənərək Antik dövrün nəhəng simalarına xas universallığı özündə ehtiva edən bu şəxs?

“Mən türkəm, qafqazlı bir türkəm, türk bir müsəlmanam, müsəlman bir insanam. Bu dörd sifətlə dönyaya gəlmışam, bu dörd sifətlə də yaşamağa məcburam” –deyən kim idi axı?!

Hələ sağlığında müasirləri, Türk dünyasının görkəmli ziyahları tərəfindən “Rəsuli-Həqq”, “Irqin ən mükəmməl öndəri”, “Böyük Türk dünyasının mücahidi”, “külli-müsəlman aləminin iftixarı”, “Qafqaz müsəlmanlarının atası” kimi adlarla şöhrət qazanmasının səbəbi yalnız Azərbaycan xalqının deyil, bütün türk xalqlarının azadlığı haqda dediyi böyük həqiqətlər idi.

Amerika alimi Tadeus Sviyatkovski yazdı: “XX əsrin əvvəllerində türk xalqlarının kimliyini bildirən bir nəfər var idi. O da Əlibəy Hüseynzadə idi.”

Bəli, “Dini İsləm ilə mütədəyyin (dindar), ərəb elmi ilə mütəəllim, ərəb mədəniyyəti ilə mütəməddin olduğu halda əsla ərəbləşməyib yenə də “Türk oğlu türk” olaraq qalan, qırmızı qaranlıqlar içərisində yaşıl işıq yandıran o böyük şəxsiyyət Əlibəy Hüseyn oğlu Hüseynzadə idi. 1864-cü ildə Səlyanda anadan olsa da uşaqlığı Tiflisdə keçdi. Peterburq və İstanbul universitetlərində təhsil aldı. 1903-1910-cu illərdə Bakıda gərgin ədəbi və ictimai bir həyat yaşadı. 1910-cu ildə arzularının paytaxtı – İstanbul köcdü. Və ömrünün sonuna – 1940-ci ilə qədər orada yaşadı. Cəmi bir dəfə, 1926-cı ildə Bakıya gəldi. Bakıda keçirilən I Türkoloji qurultayda iştirak etmək üçün. Əlibəy Hüseynzadənin Bakı həyatı haqqında, onun amalı haqqında bir yazıda məlumat vermat verməksə çox çətindir.

1905-ci ildə “Həyat” qəzetiin redaktor-

Hələ sağlığında müasirləri, Türk dünyasının görkəmli ziyalıları tərəfindən “Rəsuli-Həqq”, “İrgin ən mükəmməl öndəri”, “Böyük Türk dünyasının mücahidi”, “külli-müsəlman aləminin iftixarı”, “Qafqaz müsəlmanlarının atası” kimi adlarla şöhrət qazanmasının səbəbi yalnız Azərbaycan xalqının deyil, bütün türk xalqlarının azadlığı haqda dediyi böyük həqiqətlər idi.

lərindən biri olan Ə. Hüseynzadə qəzet vasitəsi ilə iller boyu ürəyində gəzdirdiyi, özünü narahat edən suali soydaşlarına verir: “Biz kimik? Türklər kimdir və kimlərdən ibarətdir?” və əzablı bir yolun yolçuluğu başlayır.

Qəzətin “Məsləkimiz” adlı program məqaləsində öz məramını bəyan edir:

“Türkləşmək, İslamlışmaq, Avropalaşmaq”.

Türkləşmək məramı ilə türk dilini, türk tarixini, türk ədəbiyyatını öyrənməyi tələb edirdi, İslamlışmaq məramı ilə də İslam dininin ümumbəşəri, ali, mənəvi əxlaqi dəyərlərinin öyrənilməsi və mənimşənilməsini istəyirdi. İslamlışmaq onun milli tərəqqi programının əsas məramlarından idi. O, Avropa-laşlığı öz millətinə xor baxmaqdır, kafirləşməkdə deyil, Avropa elm və texnikasının nailiyyətlərini öyrənib öz elm və mədəniyyətini inkişaf etdirməkdə görürdü.

Ə. Hüseynzadə türk xalqlarının öz müstəqilliyi uğrunda, öz müqəddəratını təyin etməkdə ittihadı - birləşməni yeganə nicat yolu bilirdi: “İttihadın vacibliyini anlamayan, dərk etməyən, kor qalib bunu görməyən milətlərin çıxılmaz girdablara düşəcəkləri gün kimi aşkarıdır.”

Ə. Hüseynzadə o zaman Avropa xristian dövlətlərinin və erməni millətçilərinin türk xalqlarının ittihadı barədə söylədikləri böhtən və iftiralardan ehtiyat etməyərək öz turançılıq məramını dahi qətiyyətlə irəli sürərək yazardı: “Düşmənlərimizin bu qorxusu ittihadın müsəlmanlara nə qədər lazım olduğuna gözəl bir dəlil deyilmidir?”

Onun üçün “Vətən” məfhumu üç fərqli anlayışı özündə birləşdirirdi. Vətən - Azərbaycan, Vətən - İslam aləmi, Vətən - Turan.

Ə. Hüseynzadəni turançı ideoloqu kimi böyüdən də, tanıdan da onun vətəni - Azərbaycana məhəbbətidir.

Lakin tariximizi sıfarişlə yananlar onun bu vətən məhəbbətini qiymətləndirə bildilərmi? Xeyr, onu “burjuva ideoloqu”, “Füyuzat”ı mür-

təce ruhlu jurnal adlandırdılar. Müasirlərinin xatırlatdıqlarına görə böyük nüfuz və hörmətə malik olmasına baxmayaraq son dərəcə təvazökar, sakit və heç zaman tərifi xoşlamayan bir zat idi.

Hələ yüz il bundan əvvəl ortaqturk dilinin zəruriliyini hiss edib bu yolda mübarizə aparırdı. Bu yolda onu tənqid edən, ona föhsələr yağıdır. Sovet alimlərinin bugünkü övladları bu həqiqəti gec də olsa dərk edərək ortaqturk dili yaratmağın zəruriliyini gündəmə gətirdilər. Bu da Ə. Hüseynzadənin uzaqgörənlilikindən xəbər verirdi.

Nə vaxtsa unudulacağını, qürbət həyatı yaşayacağını duymuşdu. Lakin bütün bunların keçəcəyinə, haqqın öz yerini tutacağına inanırdı:

*Millətə, külliyyətə, hürriyyətə
Aşıq olan uğrasa da möhnətə,
Yarı-vətən düşsə də gər qürbətə
Qəm yemə, səbr et, bu da yahu keçər.*

1907-ci ildə “Füyuzat”ın son 32-ci nömrəsində “Pərdələr eniyor” məqaləsini yazan Ə. Hüseynzadənin ədəbi ırsının üzərinə qalın bir pərdə çəkilsə də, o qırmızı qaranlıqlar içərisindəki yaşıl işıq sönmədi. Yüz il bundan əvvəl yandırılan yaşıl işığa bu gün də Böyük Türk dünyasının ehtiyacı olduğu hiss edilir. Ə. Hüseynzadənin dənizdəki bir inciyə bənzəri var. Artıq o incinin dənizdən çıxarılmasının və ictimai-fikir tariximizdə, türkçülükdə, ədəbiyyat tariximizdə öz layiqli yerini tutmasının vaxtıdır.

Bir zamanlar:

*Ayıltmadı qələmim şu türk ilə əcəmi.
Nə qoyular yazayım, nə qırdılar qələmi. –
deyən böyük türk oğlunun səsini eşidib
ayılmalı, ədəbi ırsinə sahib olmalıdır.*

“MÖVLANA DƏRGAHINDAN ƏSİNTİLƏR” ADLI SEMİNAR

UNESCO-nun qərarına əsasən 2007-ci il *Cəlaləddin Ruminin* doğumunun 800-cü il dönümü münasibəti ilə “*Mövlna ili*” kimi qeyd olunmuşdur. Bu səbəblə dünyanın hər yerində olduğu kimi Azərbaycanda da həm dövlət, həm də qeyri-hökumət təşkilatları səviyyəsində bununla əlaqədar müxtəlif tədbirlər keçirilmişdir.

Bələ tədbirlərə olan marağın və ehtiyacı nəzərə alaraq, eyni zamanda “*Mövlna Dərgahından Əsintilər*” kitabının ikinci nəşrinin geniş oxucu kütləsinə təqdim etmək məqsədilə Gəncliyə Yardım Fondu 31 may 2008-ci il tarixdə tədbir keçirmişdir. Fondun Konfrans zalında saat 13:00-da baş tutan tədbiri fondun prezidenti *Ahmet TECİM* açaraq bütün qonaqları salamladı və sözügedən kitabın təqdimatıyla yanaşı, Anadolu türkcəsin-dən Azərbaycan türkcəsinə şair *Məmməd ASLAN* tərəfindən uyğunlaşdırılmış “Mövlna Dərgahından Əsintilər” kitabının müəllifi, Azərbaycan oxucusunun yaxından tanıdığı möhtərəm *Osman Nuri TOPBAŞ* bəyin iştirakı ilə “Mövlnaya görə Peyğəmbər sevgisi və Quran anlayışı” adlı seminari açıq elan etdi. Möhtərəm müəllif “Bu can bədəndə olduqca mən Quranın bəndəsiyəm, köləsiyəm. Həzrət Məhəmməd Mustafa -səllallahu əleyhi və səlləmin- mübarək və nurlu yolunun torpağıyam... ” -deyən Mövlananın Peyğəmbər sevgisini və Quran anlayışını seminar iştirak-

çıları ilə bölüşəcəkdir. O, sonda dəvətlərini qəbul edərək Türkiyədən gəlmış qonaqlara və Dini Qurum-larla İş üzrə Dövlət Komitəsinin sədri cənab *Hidayət ORUCOVA* xüsusi minnətdarlığını bildirdi.

Sonra söz Mövlananı hələ 80-ci illərin ikinci yarısında Azərbaycan oxucusuna tanıtmaq üçün böyük işlər görmüş, o dövrə nəşr olunan Türk Ədəbiyyatı Antalogiyasının o zamanki baş redaktoru *Hidayət ORUCOVA* verildi. Hidayət müəllim öz çıxışında Mövlna ırsinin öyrənil-məsinin vacibliyini vurğulayaraq qeyd etdi ki, əslində Mövlananı öyrənmək müsəlman-türk mədəniyyətini və tarixini öyrənməkdir. Çıxişının sonunda Hidayət müəllim kitabın müəllifi *Osman Nuri TOPBAŞA* və Anadolu türkcəsindən Azərbaycan türkcəsinə uyğunlaşdırın və həmçinin Azərbaycanda Mövlananın təbliğatçısı olan şair *Məmməd Aslana* öz dərin təşək-kürünü bildirdi.

Seminarın sonunda geniş oxucu kütłəsi öünüə çıxan “*Mövlna Dərgahından Əsintilər*” kitabının müəllifi *Osman Nuri TOPBAŞ* həm Mövlna, həm də onun hal-hazırda dünya əhalisinin diqqət mərkəzində olmasının səbəblərindən bəhs etdi. Seminar iştirakçılarının suallarına müəllifin ətraflı cavabları ilə başa çatdı. Kitabın müəllifi yaradılmış bu şəraitə görə Gəncliyə Yardım fonduna öz təşəkkürünü bildirdi.

FİLM MÜSABİQƏSİNİN QALİBLƏRİ MÜKAFAATLA TƏLTİF OLUNDU

Ölkəmizdə 15 iyun tarixi Milli Qurtuluş günü kimi qeyd edilir. Milli qurtuluş günü münasibətlə müxtəlif tədbirlər keçirilir. Belə tədbirlərdən biri kimi "15 iyun - Milli Qurtuluş günü"nə həsr olunmuş *Bakı Şəhər Gənclər və İdman Baş İdarəsi* və *Gəncliyə Yardım Fondu* tərəfindən keçirilmiş həvəskar sənədlə videofilmlər müsabiqəsini göstərmək olar.

Təşkilatçılar arasında imzalanmış əsasnaməyə müvafiq olaraq "*Heydər Əliyev və müstəqil Azərbaycan*" mövzusunda keçirilmiş müsabiqənin qaliblərinin təltif olunması mərasimi 9 iyun 2008-ci il tarixdə Gəncliyə Yardım Fondu konfrans zalında

baş tutdu.

Tədbirin açılışında Gəncliyə Yardım Fondu-nun prezidenti *Ahmet TECİM*, Bakı şəhər Gənclər və İdman Baş İdarəsinin rəisi *Raqif Abbasov* çıxış edərək bu müsabiqənin böyük əhəmiyyət kəsb etdiyini vurğuladılar. Qalibləri səmimi qəlbdən təbrik edən natiqlər gənclərimizin həmişə böyük bir məktəb olan Heydər Əliyev irsinə və dövlətçilik ənənələrinə sadıq qalacaqların əminliklərini ifadə etdilər. Sonra çıxış edən münsiflər həyətinin sədri, rejissor *Tahir ƏLİYEV* müsabiqəyə ondan artıq qısametralı sənədlə filmin təqdim olunduğunu qeyd etdi. Bu filmlərin hamısının layiqli olduğunu deyən Tahir müəllim münsiflər həyətinin seçdiyi -biri həvəsləndirici mükafat olmaqla- dörd filmin mükafata layiq görüldüyünü dedi.

Daha sonra müsabiqədə müvafiq olaraq I, II və III yerlərə layiq görülmüş filmlər nümayiş olundu. Münsiflər həyətinin yekun qərarına əsasən I yerin qalibi olmuş filmin müəllifi *Quliyev Abbas*, II yerin qalibi olmuş filmin müəllifi *Rəhimov Rəşad* və III yerin qalibi olmuş müəllifi kimi isə *Tehran Mehdiyev* mükafata layiq görüldülər. Bundan başqa Ali Hərbi məktəbin III kurs kursantı *Sadiqov Pərviz* müsabiqədə fərqləndiyinə görə həvəsləndirici mükafat aldı.

Tədbirdə bəzi qeyri-hökumət təşkilatlarının rəhbərləri, KİV nümayəndələri və tələbə gənclər iştirak edirdilər.

BEYNƏLXALQ QAÇQINLAR GÜNÜ MÜNASİBƏTİ İLƏ AğDAMDA AKSİYA KEÇİRİLDİ

Gəncliyə Yardım Fondu bu il 20 İyun Beynəlxalq Qaçqınlar Günü münasibətilə Ağdam rayonunda yeni salınmış qəsəbələrdə məskunlaşmış məcburi köçkünlərin ailələrinin uşaqlarını sünnet etdirdi. Aksiyada Bənövşələr, Səfərli, Quzanlı 1-2, Baharlı 1-2, İmamqulubəlli, Dördyol 1-2, Ayaqqərvənd, Təzəkənd, Xindiristan, Alibəyli 1-2, Ergi, Qasımbəyli orazılardan yeni salınmış qəsəbələrdən olan 350 məcburi köçkünlərin uşağı sünnet olundu.

17-20 iyun tarixlərində həyata keçirilən sünnet aksiyası 17 iyun 2008-ci il tarixdə saat 10:00-da Ağdam rayonu Bənövşələr qəsəbəsində yerləşən 2 sayılı orta məktəbdə keçirildi. Tədbiri giriş sözü ilə açan Tərəqqi Sosial İnkışaf İctimai Birliyinin sədri *Telman Dadaşov* bütün qonaqları salamlayaraq, aksiyanın keçirilməsində göstərdikləri dəstəyə görə Baş nazirin müavini cənab Əli Həsənova, Gəncliyə Yardım Fondu-nun prezidenti *Ahmet Tecimə*, Ağdam rayon İcra hakimiyyətinin başçısı cənab *Həsən Sariyevə*, Ağdam rayon Təhsil şöbəsinin müdürü *Elmira Şükürovaya* və Ağdam rayon 2 sayılı orta məktəbin direktoru Tünzalə Vəliməmmədovaya öz minnətdarlığını bildirmişdir. O, vurğuladı ki, bu aksiya 20 İyun Beynəlxalq Qaçqınlar Günü ərefəsində, öz fealiyyətinə Ulu Öndər Heydər Əliyevin xeyir-duası ilə başlayıb və bu gün də Ulu Öndərin dediyi "Bir millət-iki dövlət" fəlsəfəsinə xidmət edərək Azərbaycan-Türkiyə arasındaki dostluq əlaqəlerinin inkişaf etdirilməsində öz üzərinə düşən vəzifəni şərflə yerinə yetirən GYF-nin dəstəyi ilə həyata keçirilir.

Tərəqqi Sosial İnkışaf İctimai Birliyi və GYF-nin birgə həyata keçirdiyi aksiyada sünnet olunmuş hər bir məcburi köçkünlərin uşaqlarına təşkilatçılar tərəfindən bir dəst geyim və oyuncaq hədiyyə edilmişdir.